

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії**

**ВИКОРИСТАННЯ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ РІДНОГО
КРАЮ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У 8 КЛАСІ
(НА ПРИКЛАДІ с. СТАРА ЖАДОВА)**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

студентка 2 курсу, 613 групи

Поляк Анна Дмитрівна

Керівник:

кандидат географічних наук,

доц. Присакар Віталій Борисович

До захисту допущена
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2024р.
Зав.кафедрою _____ проф.Рідуш Б.Т.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Проаналізовано необхідність використання краєзнавчого матеріалу в процесі викладання різних предметів шкільного навчального плану, особливості використання «краєзнавчого принципу», що передбачає систематичне встановлення зв'язків між вивченням окремого курсу географії і одержанням знань учнями безпосередньо в результаті дослідження рідного краю. Охарактеризовано питання щодо завдань краєзнавства, шляхи реалізації краєзнавчої справи у загальноосвітніх школах. Наголошено на тому, що викладання географію потрібно проводити на краєзнавчій основі, тобто так, щоб місцевий матеріал був вихідним для формування географічних уявлень, понять, закономірностей. Охарактеризовано важливе значення, яке відіграє впровадження регіонального компоненту на уроках географії.

Ключові слова: краєзнавчий підхід, краєзнавчий принцип, краєзнавча робота, екскурсія.

ABSTRACT

The need to use local history material in the process of teaching various subject of the school curriculum is analyzed. Feature of use of the "regional studies principle", which involves the systematic establishment of connections between the study of any geography course and the knowledge that students receive as a result of direct research of the region. Important task of local studies, ways of implementing local studies in secondary schools are highlighted. It is emphasized that it is necessary to teach geography on the basis of local knowledge, that is, to conduct training in such a way that local material is the starting point for the formation of geographical ideas, concepts, and laws. The important importance played by the introduction of the regional component in geography lessons is characterized.

Key words: local history approach, local history principle, local history work, excursion.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень, Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Заява

(Студентка) _____

Номер студентської книжки: _____

Я заявляю, що наукова робота: _____

1) Була підготовлена виключно мною, *і:

А. Не порушує авторські права третіх осіб у відповідність із законом про авторське право.

Б. Повністю або частково була використана в якості основи для отримання диплому про вищу освіту або наукового ступеня мною чи іншою особою.

2) Крім того, я заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи збігається з друкованою.

Даною заявою я підтверджую, що був, (-ла) проінформований, (-а) про права та обов'язки студента (-ки) Університету, про правила, що стосуються перевірки оригінальності наукових робіт. Тому я заявляю, що я згоден. (на) на обробку моїх письмових робіт у відповідності з антиплагіатними процедурами Університету, а також на архівування цих робіт в бази даних інтернет системи Turnitin Similarity згідно антиплагіатними правилами і процедурами Університету.

Я також свідомий. (-ма) того, що у випадку, якщо робота написана мною, за рішенням Комісії університету буде містити факти, які суперечать умовам зазначеним у цій заяві, або, якщо коефіцієнти виходить за межі гранично допустимих норм (згідно Додатку 2), робота буде повернута на доопрацювання.

Дата

Підпис

*Беручи до уваги істотний внесок з боку керівника наукової роботи.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИЧО-КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	8
1.1. Історія становлення краєзнавчого підходу.	8
1.2. Роль і значення природничо-краєзнавчих матеріалів	11
1.3. Методика дослідження природничо-краєзнавчих матеріалів.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ КОМПОНЕНТИ ТЕРИТОРІЇ СЕЛА СТАРА ЖАДОВА	19
2.1 Геолого-геоморфологічні компоненти.....	19
2.1.1 Геологічна будова	19
2.1.2 Рельєф	21
2.2 Гідрокліматичні компоненти	23
2.2.1 Клімат	23
2.2.2 Поверхневі та підземні води	25
2.3. Біогенні компоненти	27
2.3.1. Ґрунти	27
2.3.2 Рослинний і тваринний світ	30
РОЗДІЛ 3. ЛАНДШАФТНІ КОМПЛЕКСИ ТЕРИТОРІЇ СЕЛА СТАРА ЖАДОВА.....	33
3.1. Загальна характеристика.....	33
3.2 Ландшафтна структура території села	35
3.3. Антропогенні ландшафти	41
РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНИЧО-КРАЄЗНАВЧІ МАТЕРІАЛИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ.....	53
4.1. Огляд природничо-краєзнавчих матеріалів в 6 класі.....	53
4.2. Застосування природничо-краєзнавчих матеріалів в 7 класі	55
4.3. Застосування природничо-краєзнавчих матеріалів в 8 класі	56
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Пізнання навколишнього середовища, а саме особливостей природних компонентів рідного краю є надзвичайно важливим аспектом в навчальній та пізнавальній діяльності учнів. Наше дослідження дозволить кожному учневі розширити, систематизувати і поглибити знання про фізико-географічні особливості рідного краю, перспективний план щодо використання природних ресурсів в інтересах даного краю, зрозуміти закономірності певних природних процесів і явищ, освоєнні фундаменту екологічних знань, зміні знань теорії у чіткі висловлювання, формуванні у молоді чіткої активної позиції та етичної і моральної поведінки як у соціальному, так і в природному оточенні.

Ознайомлення учнів із геологічною будовою допоможе усвідомити такі важливі питання: під впливом яких геологічних процесів у минулому відбулося формування території села та як це вплинуло на обриси рельєфу на сьогоднішньому етапі.

Розкриття кліматичних особливостей досліджуваної території, посприє розвитку допитливості та спостережливості відносно погодних та атмосферних явищ, які змінюються в часі.

Аналіз поверхневих та підземних вод, дасть змогу проаналізувати забезпеченість рідного краю водними ресурсами, склад природних та штучних водоймищ краю, а також використання водних ресурсів краю у господарській діяльності людей.

Виявлення ґрунтових особливостей рідного краю, посприє розумінню учнями різновидів переважаючих ґрунтів на території рідного краю, їх територіальну приуроченість та диференціацію профілю.

Розгляд різноманітності рослинного покриву та тваринного світу рідного краю, послугує формуванні у вихованців бережливого ставлення до флори та фауни території села.

Актуальність дослідження полягає в аналізі фізико-географічних особливостей рідного краю, з огляду на сучасні тенденції інтенсивного

господарського використання території та впровадження в майбутньому набутих знань при використанні на заняттях з географії.

Об'єктом нашого дослідження виступає територія села Стара Жадова, а предметом – окремі природні компоненти і ландшафтні комплекси на типологічному і морфологічному рівні, їх антропогенна зміненість, а також використання природничо-краєзнавчих матеріалів на уроках географії.

Мета нашого дослідження полягає у впровадженні матеріалів фізико-географічних особливостей рідного краю на конкретних заняттях з географії.

Меті наших досліджень ставить наступні завдання перед нами:

1) охарактеризувати групи компонентів природи досліджуваної території, а саме: геолого-геоморфологічні, гідрокліматичні, біогенні;

2) виділити і класифікувати особливості ландшафтних комплексів досліджуваної територію та їх типологію, функціональні особливості окремих ландшафтних комплексів;

3) розкрити важливості використання природничо-краєзнавчого підходу при викладанні географії;

4) підбір тем із нормативних курсів географії, в яких поєднання краєзнавчої складової буде найбільш доцільним.

В процесі виконання були використані матеріали окремих статей, підручників, великомасштабні карти та картосхеми села (грунтова карта масштабу 1:10000) та інші допоміжні матеріали.

Використання краєзнавчого матеріалу під час процесу викладання географії та інших предметів було розглянуто як відповідний дидактичний та виховний засіб в школі такими вченими як Огієнко Н. М.[12], Петренко В. С.[15], Обозний В. В.[11], Тищенко В. Ф.[19], Юньєв І. С.[20]. Відповідна проблематика щодо використання природничо-краєзнавчих матеріалів у шкільному викладанні не отримала відповідного аналізу в спеціальній літературі.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі методи дослідження:

-теоретичні: метод порівняння; історичний метод; логічний метод, структурно-функціональний, метод аналізу та синтезу;

-емпіричні: узагальнення, картографічний.

Структура роботи: робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (20 найменувань), включає 18 рисунків і 4 таблиці. Загальний огляд магістерської роботи – 71 сторінка.

Стара Жадова вперше згадується у грамоті (15 березня 1490 року) молдавського воєводи Стефана III, яка визначає територію Радовецького єпископства. Дана грамота свідчить про наявність церкви у селі, що вказує на існування поселення ще раніше. Це є важливим історичним підтвердженням давнього розвитку села.

Пізніше Стара Жадова згадується в 1620 р., в 1640 році, коли село фігурує як власність феодала Гояна. Село ще неодноразово зазнавало нападів, що позначилося на його розвитку.

Назва села, за переказами, пов'язана зі словом «жадати», що могло символізувати прагнення до кращого життя або відновлення після набігів. Також існує версія, що назва походить від давньої назви села — «Садова», що відображає природні особливості місцевості.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИЧО-КРАЄЗНАВЧИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

1.1. Історія становлення краєзнавчого підходу.

Краєзнавчий принцип має глибокі історичні корені, оскільки краєзнавчі дослідження почалися зі спостережень та описів природи територій, на яких проживали люди. Досліджуючи становлення краєзнавства, можна стверджувати, що братські школи стали першими центрами розвитку краєзнавчих знань на початку XVII століття. Саме в цих закладах вивчалися природні умови, довкілля та інші особливості місцевості.

Перші основи краєзнавчого підходу в освіті заклав Я. Коменський. Як зазначає В. Бугрій, шкільне краєзнавство почало формуватися ще в XVII столітті. Коменський стверджував, що у процесі навчання слід використовувати матеріали, пов'язані з місцевістю учнів, адже надмірна словесна подача може нашкодити їх розумінню. Він наголошував, що діти повинні досліджувати «самі речі», а не обмежуватися чужими спостереженнями та свідченнями щодо них.

В Україні засновником краєзнавчого напрямку вважають Г. Сковороду. Видатний філософ і педагог у своїх творах розвинув ідею так званої «сродності» — відповідно пізнання особистості через вивчення навколишнього світу і себе. Він пропонував виховувати молодь у навчальних закладах через знайомство з народними традиціями та культурною спадщиною Батьківщини, вбачаючи у цьому шлях до самопізнання та гармонійного розвитку.

Починаючи з XVIII ст., краєзнавство вийшло на новий рівень розвитку. У цей період почали активно організовуватися дослідження різних регіонів, з'явилися наукові праці, зокрема краєзнавчі монографії, присвячені містам і селам, а також різноманітні статті. Було розроблено методику викладання краєзнавства у навчальних закладах, що сприяло його систематизації та популяризації [11].

Дев'ятнадцяте століття в Україні характеризується формуванням в окремих містах осередків народознавчих досліджень, Це відповідно такі міста як Харків, Київ, Одеса. Тут проводилась значні народознавчі дослідження. Про це свідчить відповідна таблиця.(табл. 1) [13].

Таблиця 1

Центри народознавчих досліджень

Місто	Навчальний заклад	Наукові доробки
Харків	Харківський університет	Знаходили інформацію про територію, а згодом випускалися журнали, де описували її
Київ	Університет Святого Володимира	Відомі роботи К.Ушинського: «Дитячийсвіт» і «Про народність у громадському вихованні».
Одеса	Одеське Товариство історії та старожитностей	Випущено багато наукових томів, що присвячені краєзнавству.

У 1846 році в Києві було створено Кирило-Мефодіївське братство, яке стало важливим чинником у проведенні етнографо-статистичної експедиції на Правобережній Україні. Братство зробило значний внесок у дослідження етнографічних, соціальних та культурних аспектів регіону, що мало велике значення для розвитку краєзнавства в Україні.

В кінці XIX ст. розвиток краєзнавства пов'язаний із застоєм, адже в історії України відбулися в цей час трагічні події. Вони були пов'язані з репресіями. Основним центром у поширенні освіти стає Львів, де створюється товариство «Просвіта».

Двадцять століття характеризується подальшим розвитком та популяризацією краєзнавства. Великий внесок тут належить С. Рудницькому та І. Франко. Іван Франко організовував численні походи в Карпати, спостерігав і ретельно описував природні та культурні особливості регіону, що стало основою його праць. Серед його відомих доробків на краєзнавчу тематику — «Галицьке краєзнавство», «Найновіші напрями в народознавстві», «Нинішня географія» та інші, які сприяли глибшому розумінню та поширенню знань про рідний край.

С. Рудницький зробив вагомий внесок у розвиток шкільного краєзнавства, видаючи навчальні посібники для учнів і, таким чином, став першим, хто розглядав краєзнавство не лише з історичної, але й з географічної точки зору. Він приділяв увагу вивченню рідного краю через природні, географічні особливості, що заклало основу для географічного підходу в краєзнавчих дослідженнях у шкільній освіті.

Велика роль у розвитку краєзнавства належить відкриттю у 1918 році Центрального бюро шкільних екскурсій. В цьому бюро учні могли і словесно вивчати рідний край, й пізнавати навколишнє середовище.

Цікавим фактом була робота Першої Всеукраїнської краєзнавчої конференції, яка об'єднала представників з різних міст (28-31 травня 1925 року). Під час конференції обговорювалися ключові питання розвитку краєзнавства в Україні, включаючи регіональні особливості, методики дослідження та шляхи популяризації краєзнавчих знань у суспільстві.

У 60-х роках краєзнавчі теми були включені до шкільних програм для 7-10 класів, а з 70-х років особливо популярними стали навчальні екскурсії, побудовані на краєзнавчому принципі. Це надало учням можливість глибше пізнавати рідний край, вивчати його природні та культурні особливості, підвищуючи рівень знань. З моменту здобуття Україною незалежності інтерес до збереження національних традицій і дослідження рідної землі серед українців значно зріс, що сприяло відродженню краєзнавства як важливої складової національної освіти та ідентичності.

Перша половина дев'яностих характеризується тим, що педагоги активно обговорювали питання краєзнавства і зробили висновок про те, що основним завданням є природничо-географічне і економіко-географічне пізнання рідної місцевості. Науковці запропонували кілька визначень поняття «рідний край», розглядаючи його не лише як місцевість проживання людини, але й як область та всю Україну загалом, що поглиблює розуміння краєзнавства в контексті національної ідентичності та освітньої програми [8].

Вагома роль розвитку краєзнавчих досліджень учнів належить різноманітним виставкам, експедиціям, конкурсах та іншим заходам, затверджених Міністерством освіти і науки України. Саме ці форми діяльності сприяли популяризації краєзнавчих досліджень, посилили інтерес молодих людей до вивчення історії, природи та традицій рідної землі.

Музеї краєзнавства відіграли і зараз відіграють важливу роль у розвитку знань про рідний край, хоча на той час вони були недостатньо поширені. Важливим стимулом для створення краєзнавчих шкільних музеїв був наказ МОН України (від 27 травня 1997р.), Він затвердив певні положення про музей при закладах освіти системи Міністерства освіти України. Ці нормативні акти сприяли популяризації та розвитку музеїв у навчальних закладах.

В багатьох населених пунктах України (містах і селах) сьогодні функціонують краєзнавчі музеї та гуртки. Відповідно ці музеї та гуртки вносять значний вклад у розвиток шкільного краєзнавства. У всі програми з географії включено вивчення рідної місцевості, що свідчить про зростаючу роль краєзнавчої складової в сучасному освітньому процесі. Це сприяє формуванню в учнів глибшого розуміння природи, історії та культури рідного краю.

1.2. Роль і значення природничо-краєзнавчих матеріалів

Поняття «краєзнавчий підхід» увійшло до шкільного курсу географії як один із педагогічних методів навчання. Цей підхід передбачає конкретизацію, уточнення та розкриття наукових понять через аналіз явищ і фактів, що

стосуються навколишнього середовища.

Основний напрямок шкільного краєзнавства полягає у вивченні природи, населення та господарства рідного краю через збір та дослідження краєзнавчого матеріалу. «Краєзнавчий підхід» допомагає встановити зв'язок між теоретичними знаннями з курсу географії та практичним досвідом учнів, отриманим під час дослідження рідної місцевості. Головне завдання навчального краєзнавства — це використання краєзнавчих матеріалів, що дозволяє учням спостерігати явища та об'єкти в реальному житті, розкривати закономірності та робити узагальнення і висновки. Таким чином, формуються знання, які учні можуть застосовувати у повсякденному житті [11].

Вивчення географії на основі краєзнавства передбачає організацію уроків так, щоб місцева інформація стала основою для розуміння географічних концепцій, термінів і закономірностей. Використання краєзнавчого підходу дозволяє порівняти одні території з іншими (добре знайомі та невідомі). Це дозволяє набагато глибше засвоїти навчальний матеріал. Відповідно формувати набагато міцніші знання про географію як рідного краю, району, області держави, так і світу.

Використання краєзнавчого матеріалу в позакласній роботі і на уроках дозволяє розкрити загальні закономірності досліджуваних предметів і явищ, підвищує глибину та інтерес розуміння даного предмета. Цей матеріал допомагає ілюструвати та конкретизувати основний навчальний зміст, актуалізує знання учнів і стимулює їх інтерес до нових тем, роблячи навчання більш живим і наближеним до реальних умов.

Основними завданнями краєзнавства виступає вивчення природи, населення, господарства, а також інших аспектів - історії та культури рідного краю. Мета краєзнавчих досліджень має різноманітний характер –пізнавальний, науковий, практичний, виховний.

Сидячи за партою і спираючись лише на підручники з географії, неможливо отримати повне розуміння навколишнього світу. Навчальна діяльність у класі не завжди задовольняє пізнавальні інтереси учнів, особливо

коли йдеться про вивчення їхнього рідного краю. На уроках географії через обмежений час учні засвоюють лише базові знання з багатьох тем, але позакласна краєзнавча діяльність дає змогу глибше й детальніше вивчати географічні особливості рідного регіону, задовольняючи інтереси школярів. Використовуючи рідний край як «вікно» до великого світу, вчитель допомагає учням засвоїти важливе дидактичне правило природничих наук: «від близького до далекого, від відомого до невідомого».

Вивчення рідної місцевості передбачає не лише засвоєння знань з історії, мистецтва, літератури та природничих наук, але й стимулює інтерес до цих галузей та сприяє культурному зростанню особистості. Воно також включає створення нових експозицій і поповнення існуючих колекцій у музеях та архівах, активну співпрацю з фахівцями й ознайомлення з науковою літературою, що поглиблює розуміння та цінування культурної спадщини.

Впровадження регіонального компоненту на уроках має важливе значення, адже культурне оточення безпосередньо впливає на розвиток дітей. Вивчення історії та традицій рідного регіону, врахування місцевих особливостей збагачує учнів інформацією про мистецтво і літературу рідної місцевості, а також знайомить їх із звичаями свого народу, що суттєво розширює їхній світогляд.

Сприйняття нового завжди відбувається у взаємодії з попередніми знаннями та уявленнями, активізуючи мислення і пам'ять. Тому процес наочного навчання не обмежується лише спостереженням об'єктів і явищ; він починається з формування асоціацій, які згодом стають основою для складніших зв'язків. І.П. Павлов називав такі зв'язки "ланцюгами елементарних асоціацій", що утворюють фундамент для логічного мислення [11].

Живе сприйняття та відчуття формують у дітей початкові уявлення і поняття, а процес осмислення та узагальнення знань стає більш активним, коли предмет вивчення сприймається ними образно і конкретно.

Під час застосування краєзнавчого підходу в навчанні географії важливо враховувати вікові та психологічні особливості учнів. Молодші школярі

найкраще засвоюють матеріал, що містить багато динаміки та дій. Конкретність, динамічність і емоційність створюють оптимальні умови для активного сприйняття та ефективного засвоєння знань, адже яскраве, нове і невідоме найбільше приваблює молодших учнів [12].

Фахівці вважають, що молодші учні загалом готові до засвоєння ключових концепцій, які природно вписуються в їх світогляд. Однак вирішальним фактором успішного навчання є здатність вчителя розуміти особливості мислення та сприйняття дітей цього віку, вміло використовувати їх сильні сторони та мінімізувати негативний вплив вікових психологічних особливостей.

Забезпечення краєзнавчих знань учнів у молодших класах вимагає таких умов:

а) ретельного складання плану вивчення краєзнавчих розділів і тем на окремих уроках природознавства, що є цілеспрямованим і методично обґрунтованим;

б) послідовного впровадження краєзнавчого підходу в навчанні, яке має бути систематичним, а також організації позакласної краєзнавчої діяльності;

в) регулярного проведення спостережень за природними процесами і явищами, за господарською діяльністю людей на конкретній місцевості, де проживають учні;

г) збирання природничо-краєзнавчого матеріалу та створення дидактичних посібників, таких як плани і картосхеми місцевості, колекції гірських порід, гербарії тощо (20).

Порівнюючи мислення дітей середнього віку і учнів молодших класів, бачимо зростаючу роль абстрагування. Діти середнього віку проявляють бажання встановлювати зв'язки та взаємозалежності між явищами. Варто зазначити, що розвиток абстрактного мислення у підлітків ще певною мірою опирається на конкретні уявлення, які слугують основою для формування складніших понять.

Розумовий розвиток старших школярів характеризується значними

змінами, обумовленими значною складністю навчальної діяльності, накопиченням певного пізнавального і життєвого досвіду. Має місце зростання ролі другої сигнальної системи. Тому більш стійкі та більш ширші пізнавальні інтереси учнів. У процесі навчання старшокласники активно встановлюють зв'язки між новим матеріалом, раніше отриманими знаннями та власним життєвим досвідом. Для них особливо важливими є не лише навчальні матеріали та взаємодія з учителями, але й самостійно здобута інформація, яка розширює їхній світогляд.

Старшокласники мають оволодіти навичками прогнозування наслідків людського втручання у природні взаємозв'язки та вміти передбачати результати власної діяльності. Важливо, щоб вони проявляли турботу про поліпшення навколишнього середовища, уникали його руйнування і забруднення, а також займалися власними дослідженнями й робили відкриття, демонструючи самостійність. У процесі навчання вони формують навички гармонійного співіснування з природою, що є основою екологічної свідомості.

Отже, для ефективного застосування краєзнавчого підходу у вивченні предметів природничого циклу важливо організувати систему навчально-пошукової діяльності учнів. Цей підхід передбачає поступове і систематичне розширення сфери досліджень як у територіальному, так і в змістовому аспектах, що дозволяє учням глибше зрозуміти природні явища та їхній зв'язок із рідним краєм.

З часом учні розвивають здатність самостійно виявляти географічні закономірності, що посилює їхній інтерес до знань. У дітей із вираженими здібностями з'являється прагнення глибше зрозуміти сутність процесів і явищ географічної оболонки. Таким чином, створюються сприятливі психолого-педагогічні умови для організації краєзнавчої діяльності школярів, що має значення як у науковому, так і в практичному аспектах.

Для уточнення уявлень учнів про окремі об'єкти і явища використовують різноманітні засоби наочного навчання, що дозволяють конкретизувати та ілюструвати навчальний матеріал. Серед таких засобів — карти, схеми,

діаграми, колекції, картини, гербарії та інші. Важливим аспектом наочності є також безпосередні спостереження навколишньої дійсності, які здійснюються під час краєзнавчої діяльності. Це потужний метод, що надає учням можливість взаємодіяти з оточенням і здобувати реальний досвід безпосереднього дослідження своєї місцевості.

1.3. Методика дослідження природничо-краєзнавчих матеріалів

Щоб посилити інтерес дітей до географії, викладач повинен пов'язувати програмний матеріал із знаннями, здобутими під час екскурсій та туристичних походів. Такий підхід робить навчання більш практичним і цікавим, дозволяючи учням бачити реальні приклади вивчених явищ і процесів.

Найпоширенішим методом краєзнавчої роботи, що дозволяє залучити значне число учнів, є проведення екскурсій. За шкільною програмою передбачено і осінні, і зимові, і весняні екскурсії, а також літні екскурсії для збору матеріалів, необхідних для вивчення краєзнавства, проведення простих фенологічних спостережень тощо [15].

Екскурсія, як і інші дослідницькі форми, має чітку тему, мету, план і методи роботи. Мета пов'язана із змістом вивченого матеріалу й охоплює попереднє формування уявлень, збирання ілюстративних матеріалів, закріплення знань, а також розвитком певних навичок і умінь самостійної роботи на місці. Основні методи досліджень під час екскурсій – це спостереження в складі групи, доповнені індивідуальними завданнями для учнів, що забезпечує глибше опрацювання матеріалу.

Спостереження дають змогу учням не лише ознайомитися з різними природними явищами та процесами, а також із господарською діяльністю людей, але й побачити взаємозв'язок між фізико- та економіко-географічними явищами. Це сприяє формуванню уявлення про природу як цілісну систему, де всі елементи безпосередньо взаємопов'язані та взаємозалежні, розвиваючись у тісній єдності.

Експерсії вимагають від організаторів та експерсоводів ретельної підготовки й майстерності у проведенні, оскільки вони мають значні педагогічні переваги порівняно з заняттями в класі і вирізняються великою ефективністю. Походи та експерсії дозволяють учням на власному досвіді бачити практичну цінність географічних досліджень і знань для потреб людини, що поглиблює їх розуміння і зацікавленість у предметі.

Під час експерсій учні опановують навички орієнтування на місцевості, вчатья вимірювати відстані та складати плани територій. Вони збирають зразки ґрунтів, гірських порід, розпізнають сільськогосподарські культури, визначають види окремих рослин та ідентифікують мінеральні ресурси, здобуваючи цінний практичний досвід.

Краєзнавство має бути постійною допоміжною складовою викладання географії на всіх етапах навчання, а не обмежуватися лише краєзнавчими гуртками чи туристичними походами, які залучають обмежену кількість учнів.

Краєзнавство відіграє важливу роль для вчителя у формуванні розуміння та почуттів учнів щодо їхнього народу і рідного краю. Воно допомагає учням сприймати навколишній світ у його реальному вигляді, розглядаючи його як джерело нових знань і перспектив. Краєзнавство є ефективним інструментом естетичного виховання, як в позашкільній діяльності, так і на уроках. Таким чином воно сприяє збільшенню знань учнів про мистецтво і літературу рідної місцевості, а також розширює їх розуміння мистецьких цінностей. Краєзнавчий матеріал також відіграє важливу роль у розумовому вихованні, стимулюючи інтелектуальний розвиток і збагачення світогляду учнів.

Висновки до 1-го розділу. Аналізуючи історію становлення краєзнавчого принципу, можна зробити висновок, що він має глибокі історичні корені. Сучасний етап розвитку суспільства вказує на необхідність оновлення змісту освіти, вдосконалення підручників і адаптації навчального процесу до актуальних тенденцій, щоб забезпечити його відповідність викликам часу.

Першими осередками краєзнавства стали братські школи на початку XVII століття. У цих навчальних закладах проводили спостереження за природними

умовами, довкіллям та іншими особливостями рідної місцевості. Багато вчених, які займалися впровадженням і розвитком краєзнавства, зробили вагомий внесок у формування ключових принципів, що лягли в основу системи освіти.

У навчанні географії елементи вивчення місцевості слугують ефективним інструментом, що надає конкретні приклади, уточнює й доповнює основний курс. Це сприяє глибшому засвоєнню знань і стимулює пізнавальну активність учнів. Основною метою є засвоєння суспільного досвіду та культурних цінностей навколишнього середовища, водночас формуючи інтерес до вивчення світу в цілому.

Сьогодні вивчення місцевої історії та культури стало важливою і актуальною складовою освітнього процесу. Краєзнавчий матеріал визнано ефективним інструментом для формування всебічно розвиненої та гармонійної особистості, займаючи вагоме місце у виховній системі. Його значущість полягає у здатності сприяти розвитку різних аспектів особистості: морального, естетичного, фізичного, національного та громадянського.

РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНІ КОМПОНЕНТИ ТЕРИТОРІЇ СЕЛА СТАРА ЖАДОВА

2.1 Геолого-геоморфологічні компоненти

2.1.1 Геологічна будова

У тектонічному відношенні досліджувана територія розміщена в межах Карпатської геосинклінальної області, а саме Зовнішньої зони Передкарпатського крайового неогенового прогину.

Межі Зовнішньої зони Передкарпатського прогину характеризуються поширенням осадових породи верхньої юри. Тут домінують карбонатні утворення, потужність яких варіюється в окремих місцях досягає 180-350 м. Для цієї зони характерні пологі куполовидні складки, які розбиті на блоки внаслідок геологічних порушень.

Верхній тортон у Передкарпатському прогині характеризується значною потужністю і представлений відкладами двох світ - тираської та косівської. Перша – тираська світа, зазвичай, складається з ангідритів і гіпсів, зустрічаються також прошарки алевролітів, глин і мергелів, а інколи навіть невеликі лінзи кам'яної солі. Друга - косівська світа представлена переважно темно-сірими глинами та аргілітами, але також можуть бути прошарки алевролітів і пісковиків, туфів і туфо-пісковиків. Середня потужність косівської світи змінна і змінюється в межах від 150 до 7500 м, що свідчить про значну варіативність осадонакопичення в цій зоні.

Алювіальні відклади нижнього плейстоцену в межах Передгір'я мають незначне поширення і, зазвичай, представлені галечниками та суглинками п'ятої надзапавної тераси із потужністю до 7 м. У басейні річки Сірет ці відклади включають світло-коричневі та жовто-бурі суглинки потужністю 8–10 м і галечники з охристою глиною, що додають різноманітності осадовому профілю.

Дана відклади показують умови алювіального осадонакопичення в ранньому плейстоцені. Четверта надзапавна тераса у басейні Сірету складена

щільним світло-коричневим суглинком. Даний суглинок втратив ознаки лесовидного через надмірне зволоження Передгір'я. Галечник четвертої тераси характеризується суглинистим заповненням охристого кольору.

У верхньому плейстоцені в Передгір'ї формувалися алювіальні відклади третьої та другої надзаплавної терас. Відклади третьої тераси в долині Сірету представлені оглеєними суглинками буро-жовтого кольору, місцями піском або супіском, із загальною потужністю до 7 м. Під ними залягає галечник із піщаним заповнювачем. Відклади другої тераси характеризуються заляганням на поверхні важкосуглинистих, часто оглеєних глинистих утворень потужністю 2–8 м. Під цими утвореннями розташовується дрібний і середній галечник, потужність якого сягає 6 м. Ці алювіальні комплекси відображають різноманітні умови гідродинаміки та осадо накопичення у плейстоценовий період.

Голоценові відклади — це сучасні алювіальні утворення, характерні для русел, заплав та перших надзаплавних терас. Вони представлені глинисто-піщаними відкладами потужністю до 1,4–2,5 м. Під цим шаром у долині Сірету залягають галечники, потужність яких становить 6–7 м. Ці відклади відображають сучасні гідрологічні умови та динаміку річкових процесів (рис.1).

Рис. 1. Сучасні алювіальні відклади р. Сірет (фото автора).

Відклади делювію Передгір'я переважно представлені важкосуглинковими та глинистими породами. Вони суцільно вкривають схили і їх потужність варіюється від 1,2–2,2 м до 4,1–8,1 м [17].

На території села є значні запаси неогенових та четвертинних глин і суглинків, які використовуються для виробництва цегли та задоволення господарських потреб місцевого населення.

2.1.2 Рельєф

Село Стара Жадова розташоване на відстані близько 43 км на захід від Чернівців, обласного центру. Територіально воно знаходиться в Передкарпатській ландшафтній області, що є частиною західної частини Прутсько-Сіретського межиріччя.

З геоморфологічної точки зору територія є частиною Карпатського передгір'я та характеризується горбисто-грядовим рельєфом. Серед мезоформ рельєфу найбільш поширеними є заплава і тераси річки Сірет. Часто зустрічаються також схили різного ступеня крутизни, яри та балки.

Досліджувана ділянка річки Сірет включає п'ять терас. Заплава річки вузька, переважно складається з валуно-галечникових відкладів, але іноді можна зустріти піщані плеса, що полого нахилені до русла річки.(рис.2)

Для лівих і правих приток Сірету характерні прямолінійні долини, у нижній частині схилу помітна значна терасованість. На схилах, окрім багаточисельних балок, зустрічаються яри, ширина яких 50-60 і глибина 20-30 м. Також на території села досить поширені зсуви.

Перша тераса (4-5 м) долини Сірету, зустрічається рідко, інколи відсутня через підмив берегів під час паводків і повеней.

Друга тераса (10-18 м) долини Сірету займає одну із найбільших площ з усіх терас, представлених на досліджуваній території. Для геологічної будови характерний сіро-бурий важкий суглинком, під ним досить часто залягає сірий пісок, менше –косошаруватий жовтий і має домішки галечника, ще далі

галечник, який складається, в основному, із сірого пісковика і добре окатаний.

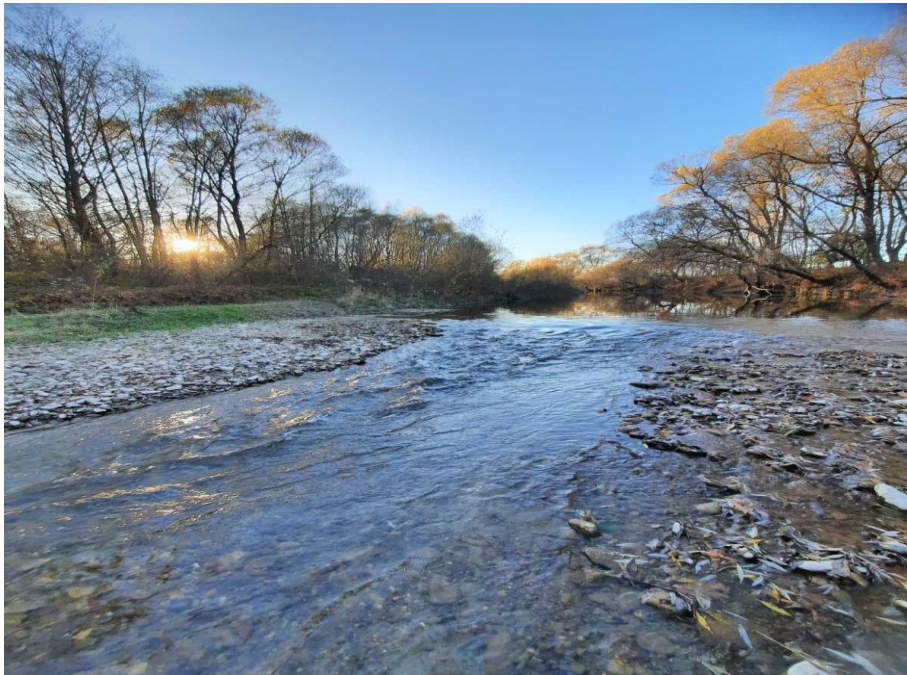

Рис. 2. Заплава р. Сірет (фото автора).

Наступна - третя тераса (20 м) долини Сірету виділяється у рельєфі найкраще з усіх терас різким уступом. Він добре зберігся і характеризується рівною поверхнею самої тераси. Геологічна будова даної тераси представлена валуно-галечниками (до 20м), над ними залягають суглинки та супіски, а в багатьох місцях також сильно оглеєна глина. Тераса має невелику ширину (22-32 м, зрідка досягає 102 м). У долині Сірету дана тераса добре розвинута у багатьох місцях.

Четверта тераса (30-37 м) у долині Сірету простежується дуже добре у рельєфі, проте місцями розмита. Відповідно вона у долині Сірету поширена фрагментарно. Проте четверта тераса візуально легко виділяється пологим схилом. Даний схил йде від рівної поверхні третьої тераси вгору. Геологічна будова четвертої тераси представлена шаром галечника (3-5 м), півтораметровим шаром супіску і піску, лесовидним суглином потужністю 2-6 м.

Ще одна тераса - п'ята тераса (70 м) долини Сірету нагадує похилий схил, адже після її утворення вона була, в деякій мірі, розмита. У долині Сірету має довжину 3-4 км і завширшки 1 км. Галечник п'ятої тераси має охристе

забарвлення, містить велику кількість глинистого матеріалу. Перекривається він 9-11 метровим шаром щільних буро- жовтих суглинків [17].

Тераси річки Сірет більш повно відображені на правобережжі , тоді як на лівобережжі вони мають більшу протяжність. Тераси ускладнені долинами малих річок- правих і лівих, а також ярами і зсувами. Всі притоки починаються на вододілах – або Прут-Сіретському, або на вододілі Сірету і Малого Сірету. Схили мають різноманітну крутизну.

2.2 Гідрокліматичні компоненти

2.2.1 Клімат

Село Стара Жадова характеризується помірно-континентальний кліматом. Він багато в чому нагадує клімат міста Чернівці, і особливо міста Сторожинець.

Середня температура повітря у січні становить - 5°C. Середня температура повітря у липні +19-+20°C (рис.3).

Рис.3. Осінь в Старій Жадові (фото автора).

Максимальна температура становить +35 – +37°C, а мінімальна – -35°C.

Додаток температур понад $+11^{\circ}\text{C}$ за рік становить $2700^{\circ}-2900^{\circ}\text{C}$. Кількість опадів на рік становить приблизно 700 мм. (табл. 2.).

Таблиця 2

Середні місячні та річні суми опадів, мм

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	За рік
31	28	41	59	81	113	108	70	59	48	36	28	702

В холодний період випадає до 145-150 мм опадів, натомість більша частина опадів випадає в теплий період і становить 550 мм опадів. Найбільш дощовими місяцями є червень-липень, найчастіше опади влітку носять характер злив. Грозова діяльність трапляється здебільшого 30-35 днів за рік.

В холодний період випадає до 145-150 мм опадів, натомість основна кількість опадів, яка випадає в теплі місяці дорівнює 550 мм опадів. Найбільш дощовими місяцями є червень-липень, найчастіше опади влітку носять характер злив. Грозова діяльність трапляється здебільшого 30-35 днів за рік.

Здебільшого настання стійкого снігового покриву припадає на третю декаду грудня. Впродовж зими (через відлиги) неодноразово спостерігається зникнення, чи руйнування снігового покриву. Найбільша висоти снігового покриву буває у другій декаді лютого – приблизно від 15 до 25 см. З третьої декади лютого починається інтенсивне сніготанення [17].

Протягом року переважають північно-західні та південно-східні напрямки вітрів. Дані Чернівецької метеостанції свідчать про середній багаторічний напрям вітру, який повторювався наступним чином (в %)– це відповідно 32 і 21 % (табл. 3)(рис.4).

Напрями вітрів

Пн.	Пн.-Сх.	Сх.	Пд.-Сх.	Пд.	Пд.-Зх.	Зх.	Пн.-Зх.
12	5	10	21	7	4	9	32

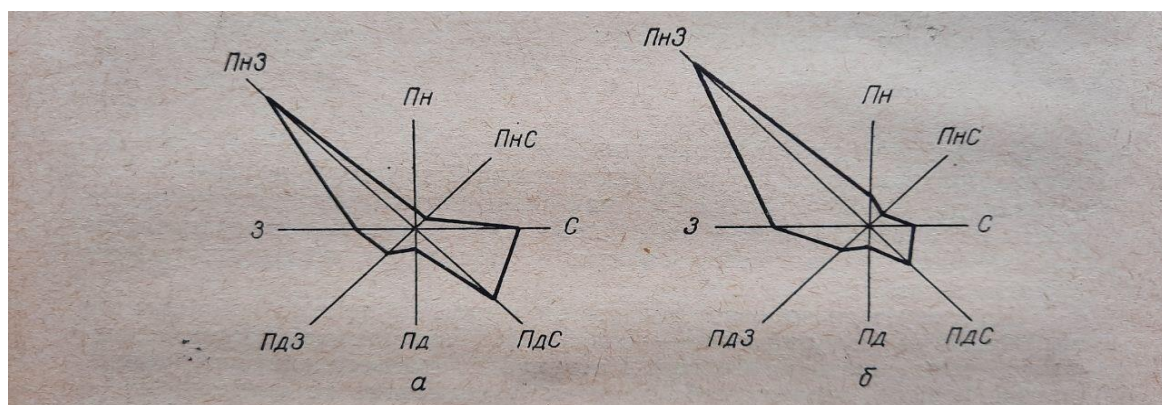

Рис. 4. Напрями вітрів: а – в січні; б – в липні

Відповідно, ми можемо стверджувати, що кліматичні умови села Стара Жадова сприяють комфортному проживанню місцевих жителів та продуктивному вирощуванні сільськогосподарських культур.

2.2.2 Поверхневі та підземні води

Село Стара Жадова, в цілому, добре забезпечена поверхневими та підземними водами.

Грунтові і підземні води в Старій Жадові є прісними. Як правило, вони залягають в четвертинних відкладах, досить рідко - корінних породах. Дебіт криниць змінюється від 0,2 – 1,6 м.куб. за год.[17]. В залежності від елементу рельєфу коливається глибина криниць в межах – від 8 до 35 метрів.

Джерел мінеральних вод не знайдено, хоч згадується цілюще джерело. На даний час достовірна інформація відсутня.

Що стосується поверхневих вод, то територією села протікає річка Сірет

та її притоки Міхідра, Жадівка і Бицків.

Річка Сірет є лівою притокою Дунаю. Сірет починається на території Чернівецької області. Це північно-східний схил Карпат біля гори Бурсукової на висоті біля 1000 м над рівнем моря, Річка починає свій шлях після злиття двох струмків - Бурсуки та Лустун. Вона характеризується розширеною долиною 2-3 км та виположеними схилами. Надзаплавні тераси добре виражені, заплава річки характеризується зміною своєї ширини, переважно двостороння, характеризується старицями і надлишковим зволоженням. Русло ріки має звивистий і розгалужений характер, ширина русла в межень не перевищує 25 м, глибина) 0,5- 2м (рис.5).

Рис. 5. Річка Сірет (фото автора).

Коли проходять паводки, ширина річки істотно збільшується і досягає 180 м, глибина до 3-4 м, а швидкість течії становить 3-4 м/с. Середньорічна витрата води за багато років дорівнює біля 5 м. куб/с. У період межень стік зменшується і становить мінімальні значення 0,10 м. куб/с, а при

паводках він становить максимальні значення- близько 600-700 м. куб/с. [17].

Нині річка Сірет нагадує струмок. Лише під час весняного паводку річка є повноводною. Проте протягом річного циклу вона не пересихає.

Міхідра – ліва притока Сірету. Впадає в Сірет на південь від центральної частини села Нова Жадова. Довжина річки складає 32 кілометри, площа водозбірного басейну – 160 км², натомість похил річки – 2 м/км. Вона характеризується широкою та неглибокою долиною, лише у верхів'ях набуває ознак гірської річки. Річище слабозвивисте. До основних приток річки належить: Міходерка, Солонець, Славець.

2.3. Біогенні компоненти

2.3.1. Ґрунти

Верхній пухкий шар землі, що має родючість – це ґрунт Утворився в процесі перетворення кори вивітрювання під впливом води, повітря, організмів[19].

Найбільшу площу у ґрунтовому покриві території села Стара Жадова займають дерново-підзолисті та дернові ґрунти.

Ґрунтовий покрив терас включає дерново-підзолисті та підзолисто-дернові глейові ґрунти. Окрім характерних ознак підзолистих ґрунтів, вони мають інтенсивне оглеєння на всьому профілі, що дещо затушовує чіткість меж між окремими горизонтами. Вони характеризуються значною глибиною гумусово-елювіального та елювіального горизонтів - становить 50-55 см. З точки зору агрохімії, дерново-підзолисті глейові ґрунти містять від 3,5 до 45 % гумусу, а також немалу частину рухомих форм алюмінію (75-105 моль на 100 г ґрунту) та заліза (30-45). Вони певний мають токсичний ефект на сільськогосподарські культури. Ці ґрунти мають переважно пилувато-легкосуглинковий механічний склад

На схилах переважають дерново-підзолисті поверхнево-оглеєні ґрунти [17].

Дерново-підзолисті поверхнево-оглеєні ґрунти характеризуються тим, що

материнською породою є глинистий елювій безкарбонатних глин корінних порід (тортонських), а також давньоалювіальні суглинки високих річкових терас. Дані ґрунти формувалися в умовах помірно-теплого і вологого клімату, де річна кількість опадів становила понад 750 мм, з частими зимовими відлигами, під ялицею і буками. Генетичні горизонти даного ґрунту такі: гумусово-елювіальний (He) - попелясто-світлий, слабогумусований, безструктурний, бідний на мінеральні колоїди і кальцій; глибина змінюється від 7-9 до 18-24 см; елювіальний (E) – білястий, підзолистий горизонт, безгумусний, збагачений крем'яною, структура пластинчаста; його глибина коливається від 12 до 32-36 см; ілювіальний (I) – горизонт вмиття, глибиною від 15-25 до 90-100 см, тут відбувається осідання окислів алюмінію, заліза, гідратів та глинистих частинок. Цей горизонт набуває темно-бурого кольору, стає щільним і має призматичну структуру, є перехідним до материнської породи горизонт (Pi) і має ознаки ілювію у вигляді бурих тріщинок; ґрунотвірна порода (P) являє собою важкі суглинки або глини(рис. 6).

Відносно невелику площу серед низьких терас займають лучно-болотні та болотні ґрунти.

Лучні ґрунти поширені в місцях сезонного або постійного зволоження, де є стабільний капілярний зв'язок з ґрунтовими водами, які залягають неглибоко. Це відбувається, зокрема, в долинах невеликих річок і на заплавах. Цим ґрунтам характерний розвинутий гумусовий профіль, який іноді досягає 80 см, і тоді вони мають назву чорноземно-лучні. Гумусовий горизонт типових ґрунтів (H) має глибину 15-30 см, характеризується темно-сірим кольором, дрібнозернистою структурою, іноді шаруватий через накопичення алювіального та делювіального матеріалу на заплавах і днищах балок. Перехідний горизонт (Hr) розтягується до 60-70 см, із темно-сірим кольором, горіхоподібною структурою, є щільним, вологим і оглеєним в нижній частині. Далі розміщується материнська порода (P), яка являє собою делювій різного механічного складу або оглеєний алювій.

Заплава річки Сірет представлена дерновими слаборозвинутими

грунтами. Вони поширені на молодих рівнинних річкових терас, утворені піщаним і супіщаним алювієм, а також зустрічаються на суглинистому і супіщаному алювії малих річок, де вони нагадують лучних. Профіль дернових слабзорозвинутих ґрунтів не має складної диференціації і дещо схожий на профіль чорноземів. Верхній гумусний горизонт поступово переходить у материнську породу, але загальна товщина зазвичай не перевищує 15 см. Вміст гумусу в піщаних і супіщаних варіантах не перевищує 0,8%. Вміст рухомого фосфору в дернових ґрунтах, зазвичай, низький (3,2-5,0), калію – помірний (8-17 мг на 100 г ґрунту). Загалом дернові ґрунти мають низьку родючість через обмежену кількість поживних речовин.

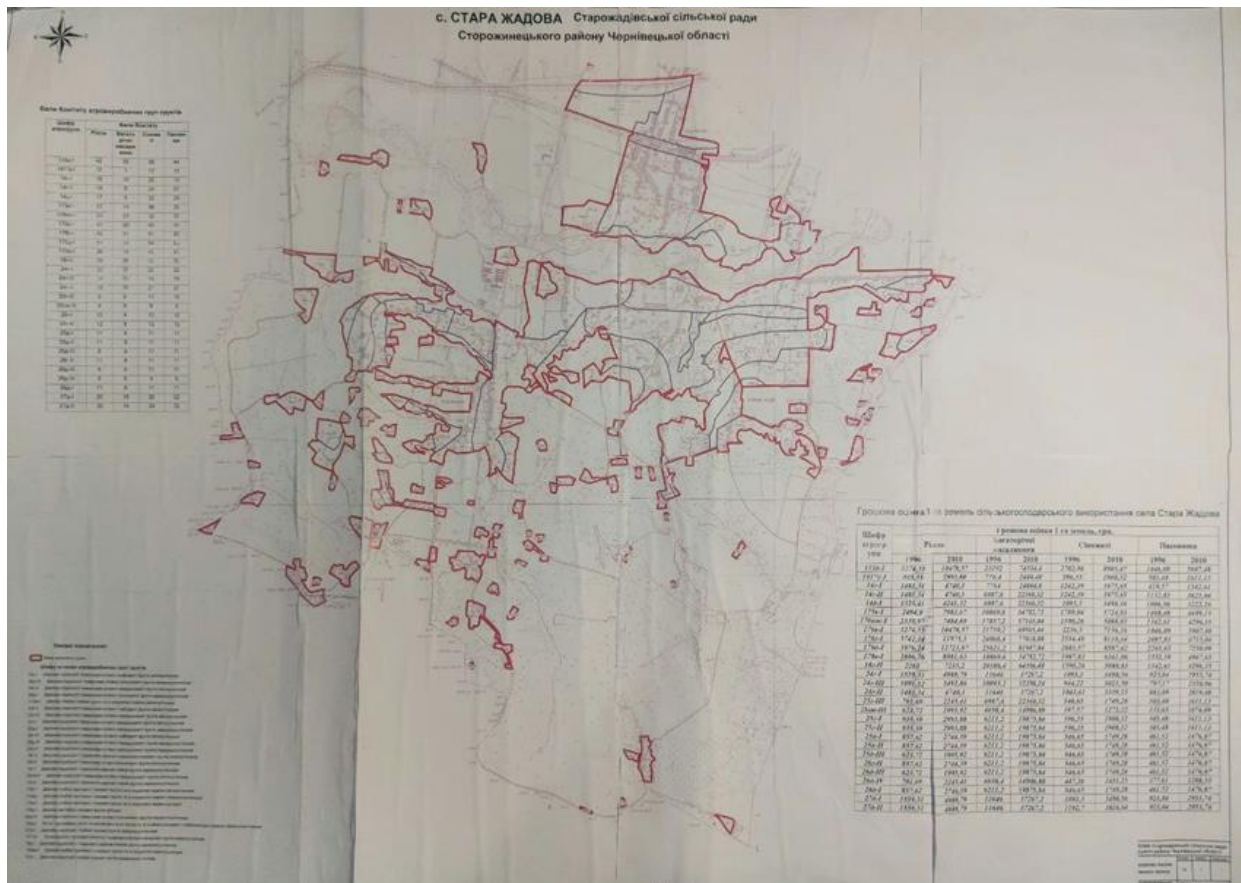

Рис. 6. Грунтівна карта с. Стара Жадова (дані Землепроект).

Отже, ґрунтовий покрив території села Стара Жадова різноманітний, ґрунти досить продуктивні і тому значна частина території - це городи і сади.

2.3.2 Рослинний і тваринний світ

Різноманіття екологічних умов, вертикальна поясність, різний тип ландшафтів сприяли утворенню значної флори судинних вищих рослин. Тому найбільш поширеними є види, що належать до таких родів, як бобові, складноцвітні, хрестоцвіті, розові, губоцвіті, ранникові, гвоздикові, злакові та бобові.

Територія дослідження – це зона поширення мішаних лісів і справжніх луків. Зустрічаються болотні луки. До основних порід дерев належать: дуб звичайний, бук лісовий, граб звичайний. У вигляді включення у деревостанах трапляються: береза бородавчаста, ялина звичайна, смерека, тощо. Поодинокі в лісі зустрічаються вовчі ягоди, калина, глід та шипшина (рис. 7).

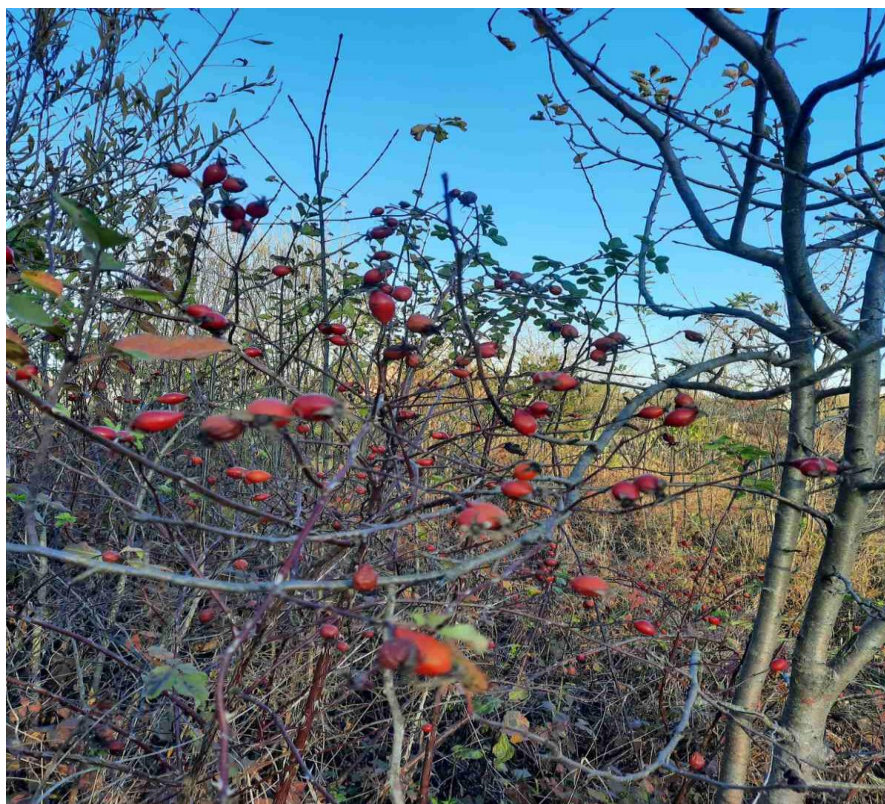

Рис. 7. Рослинність с. Стара Жадова (фото автора).

Трав'яний покрив складається із: яглиці звичайної, медунки темної, осоки волосистої, костриці борознистої, підмареннику проміжного, ожини сизої, тощо. Біля стовбурів дерев зустрічаються поодинокі осередки зеленого моху.

Тваринний світ характерний для передгірської зони. Цьому ландшафту характерні види, які становлять тільки 2% від загальної кількості хребетних. Тут поширені 244 види, з них: риби – 29, земноводні – 13, плазуни – 9, птахи –

153, ссавці – 40[17].

Серед копитних трапляються: козулі, дикі кабани. Серед ссавців також зустрічаються заєць-русак, лисиця, тхір темний, їжак, кріт звичайний. З поміж хутрових звірів водяться: куниця кам'яна та лісова, вивірка звичайна, а також видра та нутрія, які здебільшого проживають біля водоймищ або розводяться місцевими жителями.

У лісах поширені також різноманітні гризуни. Найбільш численною є родина мишачих, серед яких на досліджуваній території найпоширенішими є: житник пасистий та жовтогорла миша.

На досліджуваній території водиться багато птахів – ворона сіра, сорока, сойка, горобець хатній, зяблик, канюк звичайний, пугач, дятел звичайний, крук, галка звичайна, куріпка, тощо. Біля водоймищ живуть чапля сіра та крижень звичайний.

В річках та водоймищах водяться: головень, тритон звичайний, короп звичайний, карась, щука звичайна, лин, товстолобик білий, окунь звичайний, амур білий, сом звичайний, краснопірка звичайна, струг, марена звичайна, ропуха звичайна, тощо.

Серед комах найбільш поширеними є: бджоли, джмелі, метелики, совка, цвіркуни, тощо. Також протягом останніх трьох років на території села спостерігається численна популяція слимаків, які знищують сільськогосподарські культури.

Таким чином, на території села є різноманітні види рослин та тварин.

Висновок до розділу 2. Село Стара Жадова розташоване в західній частині Прутсько-Сіретського межиріччя Передкарпатської ландшафтної області

З тектонічних позицій досліджувана територія розміщена в межах Карпатської геосинклінальної області, а саме Зовнішньої зони Передкарпатського крайового неогенового прогину. На території села є запаси неогенових та четвертинних глин й суглинків, що використовуються для цегляного виробництва та господарських потреб місцевих жителів.

Клімат села Стара Жадова помірно-континентальний. Середня температура повітря у січні становить – 5°C. Середня температура повітря у липні – 20°C. Середньорічна сума опадів складає 700 мм. Грозова діяльність за рік здебільшого 30-35 днів.

Територією села протікає річка Сірет та її притоки Міхідра, Жадівка і Бицків. Підземні води с. Стара Жадова є прісними. Вони залягають у відкладах четвертинної товщі та корінних породах. Джерел мінеральних вод на досліджуваній території немає.

Грунтовий покрив в значній мірі представлений дерново-підзолистими ґрунтами. Вони зустрічаються на різних рівнях терас, а також схилах, де вони мають різну ступінь змитості. На терасах і схилах присутні різні відміни дерново-підзолистих ґрунтів. Заплава річки Сірет представлена дерновими слаборозвинутими ґрунтами.

Різноманіття екологічних умов, вертикальна поясність, різний тип ландшафтів сприяли утворенню значної флори судинних вищих рослин. Тому найбільш поширеними є види, що належать до таких родів, як бобові, складноцвітні, хрестоцвіті, розові, губоцвіті, ранникові, гвоздикові, злакові та бобові.

Територія дослідження – це зона поширення лісів і справжніх луків. Зустрічаються болотні луки.

Тваринний світ характерний для передгірської зони. Тут поширені 244 види, з них: риби – 29, земноводні – 13, плазуни.

РОЗДІЛ 3. ЛАНДШАФТНІ КОМПЛЕКСИ ТЕРИТОРІЇ СЕЛА СТАРА ЖАДОВА

3.1. Загальна характеристика

«Ландшафт — це генетично однорідний природний комплекс, що характеризується спільним геологічним фундаментом, однакоvim типом рельєфу, єдиним кліматом та специфічним набором основних і другорядних урочищ, які динамічно взаємопов'язані та закономірно повторюються у просторі».

Кожен ландшафт є складовою частиною більш масштабних природно-територіальних комплексів (ПТК) і водночас включає дрібніші ПТК. Ці дрібніші одиниці, які формують ландшафт, називаються морфологічними одиницями ландшафту. Їхнє поєднання утворює морфологічну (або горизонтальну, іноді латеральну) структуру ландшафту, що відрізняється від вертикальної структури, яка визначається взаємодією природних компонентів ландшафту [3].

Таксономічний ряд природно-територіальних комплексів (ПТК) рівнинних ландшафтів включає такі основні рівні: фація, підурочище, урочище, місцевість. Кожен із цих рівнів відображає певну ієрархічну організацію ландшафтних компонентів, починаючи від найдрібнішої структурної одиниці — фації, до більш комплексної місцевості.

Ландшафтна фація — це елементарний природно-територіальний комплекс, що займає окремий елемент мезоформи рельєфу або його частину, мікроформу рельєфу чи її фрагмент. Основою фації є материнська порода. Вона характеризується єдністю наноклімату, однорідною ґрунтовою відміною та єдиним фітоценозом, що визначає її природну однорідність.

Фація вирізняється найбільшою однорідністю природних умов і зазвичай займає порівняно невелику площу — від кількох квадратних метрів до десятків квадратних метрів. Тут площа не є вирішальною властивістю. Основний критерій фаціальної диференціації - зміна літогенної основи, яка визначається поєднанням рельєфу та гірських порід, що його формують. Залежно від форми

рельєфу та літологічного складу порід різні ділянки мають свої особливості теплового режиму, глибини залягання ґрунтових вод, балансу вологи й мінеральних речовин. Ці умови створюють специфічні середовища проживання, які визначають біоценози [16].

Підурочище — це природно-територіальний комплекс (ПТК), який складається з групи генетично та динамічно пов'язаних фацій, що розташовані на одному елементі мезоформи рельєфу. Прикладами таких елементів можуть бути схили й днище балки, вершина та схили горба, плакорна поверхня і схили межиріччя тощо.

Фації, розташовані на певному елементі мезоформи рельєфу, мають спільні риси завдяки однаковій кількості сонячного тепла та світла, які вони отримують. Однак у межах підурочища фації можуть відрізнятися за механічним складом ґрунтів (від супіщаного до піщаного, від легкосуглинистого до важкосуглинистого), умовами ґрунтового зволоження та промивного режиму (ступінь оглеєння, опідзоленості, вилугованості ґрунтів тощо). Ці відмінності впливають на характер рослинного покриву, який змінюється залежно від умов зволоження і механічного складу ґрунтів [16].

Урочище — це простий природно-територіальний комплекс, що складається з генетично взаємопов'язаних фацій або їхніх груп, сформованих у межах частини чи всієї мезоформи рельєфу, основою якої є антропогенові відклади. Урочище характеризується спільним мікрокліматом, однаковою ґрунтовою відміною (з видами та родами ґрунтів) і групою фітоценозів, що утворюють його природну цілісність.

Залежно від морфологічної будови урочища поділяються на прості і складні.

Прості урочища — це природно-територіальні комплекси (ПТК), у яких кожен елемент мезорельєфу зайнятий лише однією фацією. Вони складаються виключно з фацій, але відрізняються від підурочищ. Просте урочище охоплює фації, розташовані на окремих елементах однієї мезоформи рельєфу. Підурочища включають фації одного елемента мезоформи рельєфу. Зазвичай,

прості урочища мають невелику площу.

Складні урочища — це комплекси, у яких кожен елемент мезорельєфу має декілька фацій. Такі урочища – це сума фації і підурочищ, що забезпечує їхню складність і багатокomпонентність [16].

Місцевість — це особлива морфологічна одиниця ландшафту за складністю, яка об'єднує урочища і фації. Вона вирізняється одним об'єднанням мезоформ рельєфу, однією літологією корінних порід, спільним мезокліматом, а також домінуванням одного підтипу ґрунтів і рослинності.

Наприклад, моренний ландшафт, поверхню якого повсюдно складають валунні суглинки, демонструє відмінності в урочищах залежно від підстилаючих порід. На ділянках, де під валунними суглинками залягають вапняки, формуються урочища безводних балок із проявами карсту та дубовими лісами. У районах, де під суглинками розташовані водотривкі глини, виникають урочища балок із вільшняками вздовж струмків, зсувними схилами і численними виходами ґрунтових вод.

Відповідно, ландшафт є складною системою, що складається з дрібніших природно-територіальних комплексів (ПТК) — місцевостей, фацій, урочищ. На відміну від будь-якої території, ландшафт характеризується тим, що його складові ПТК типово і закономірно можуть повторюватися в межах його простору [16].

3.2 Ландшафтна структура території села

Село Стара Жадова знаходиться на лівому і правому берегах річки Сірет, тому тут основну частину ландшафтів становлять долинно-терасові. Територія села представлена чотирма видами ландшафтних місцевостей: терасовим, заплавним, схиловим, а також днищ долин малих рік, балок і ярів.

Найбільша площа досліджуваної території зайнята терасовою місцевістю. Вона включає десять урочищ. Переважаючим урочищем є таке: тераса, на суглинках і піщано-галечниковому алювії, з дерновими глибокими

неоглеєними, глеюватими глибокими супіщаними ґрунтами , під городами і житловими будинками. Також до доміантних відноситься тераса, на суглинковому і піщано-галечниковому алювії, з дерново-підзолистими глейовим осушеними середньосуглинковими ґрунтами, під житловою забудовою та ріллею.

Інші види місцевостей займають площу значно меншу. Зокрема, схилова місцевість містить п'ять урочищ. Доміантним є пологий схил, на суглинково-щебенюватуму делювії, з дерново-підзолистими слабозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під мішаними лісами. До переважаючих урочищ відносять також спадистий схил, на суглинково-щебенюватуму делювії, з дерново-підзолистими середньозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під пасовищами і луками.

Заплавна місцевість містить чотири урочища. Тут доміантним виступає висока заплава, на сучасному алювії, з дерновими супіщаними слабозвинутими ґрунтами, під незначною рослинністю. Також можна побачити багато староріч. Вони складені галечниково-піщаним алювієм, мають дернові слабозвинуті ґрунтами, рослинність розріджена злаково-осокова (рис. 8).

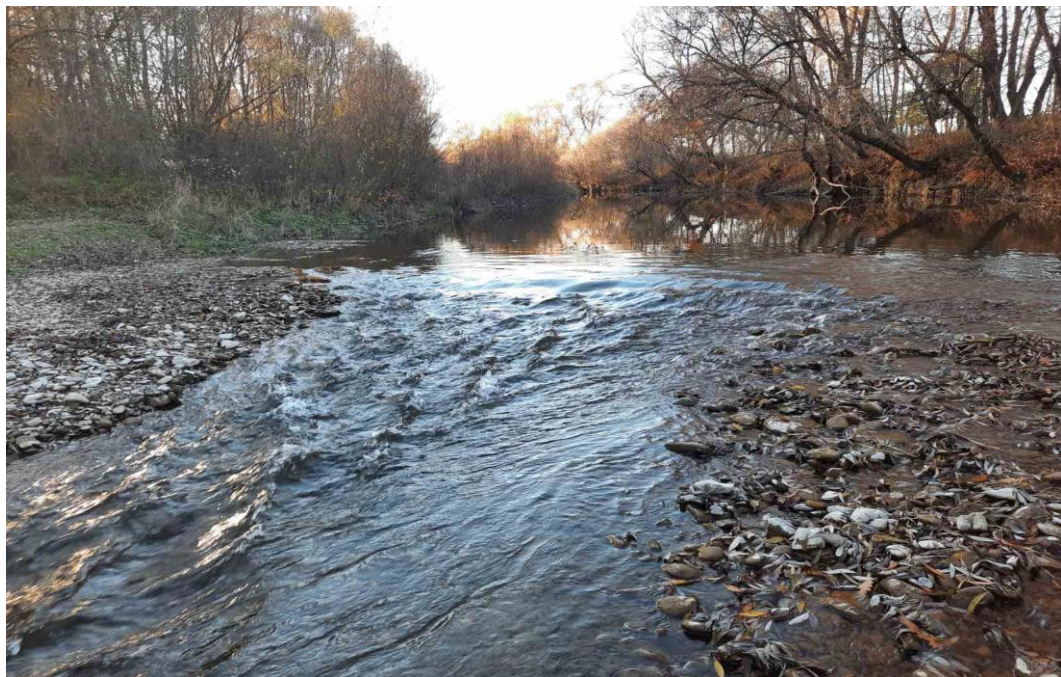

Рис.8. Заплавна місцевість (фото автора).

Місцевість днищ долин малих рік, балок і ярів включає три прості урочища. Переважають днища, на сучасному алювії. Для них характерні дернові слаборозвинуті ґрунти і розріджена рослинність. Зустрічаються на території села Стара Жадова яри та балки.(рис 9).

Рис. 9. Яр (фото автора)

На лівобережжі села терасова місцевість терас представлена двома урочищами. Домінантним виступає тераса, на піщано-галечниковому алювії та суглинках, з дерновими неоглеєними і глеюватими глибокими ґрунтами, під житловою забудовою ігородами. Інше урочище - тераса, на піщано-галечниковому алювії та суглинках, з чорноземно-лучними і лучними, середньосуглинковими ґрунтами, підгородами і житловою забудовою.

На правобережжі більше терасових урочищ – вісім. Ґрунти тут дернові та дерново-підзолисті. Значна частина правобережжя зайнята також спадистими та крутими схилами з дерново-підзолистими ґрунтами, часто поверхнево-оглеєними, мають різну ступінь змитості. Ці урочища використовують в якості пасовищ і луків або покриті мішаними лісами.

Отже, територія села вирізняється багатою різноманітністю і природних компонентів, і ландшафтних комплексів.

Повніше ознайомитись з ландшафтними морфологічними одиницями села Стара Жадова можна за картосхемою ландшафтних комплексів, до якої додається легенда.(рис.10).

Легенда:

I. Заплавна місцевість, на сучасному алювії та неогенових глинах, з дерновими слаборозвинутими ґрунтами, під мішаними лісами та чагарниками.

1. Заплава, на сучасному алювії, з дерновими слаборозвинутими ґрунтами, під чагарниками.

2. Староріччя, складене сучасним делювієм-алювієм, з дерновими слаборозвинутими ґрунтами, під болотною рослинністю.

II. Терасова місцевість, складена суглинковим і піщано-галечниковим алювієм, на глинах і пісках неогену, з дерново-підзолистими глейовими, підзолисто-дерновими глейовими і дерновими неоглеєними і глеюватими ґрунтами, під ріллею та селом.

3. Тераса, на суглинковому і піщано-галечниковому алювії, з дерново-підзолистими осушеними глейовими середньосуглинковими ґрунтами, житловою забудовою і городами.

4. Тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими глибокими глеюватими і неоглеєними ґрунтами, під житловою забудовою, городами, ріллею

5. Тераса , на піщано-галечниковому та суглинковому алювії, з підзолисто-дерновими глейовими і дерново-підзолистими і середньосуглинковими ґрунтами, під городами і житловою забудовою.

6. Тераса, складена суглинковим і піщано-галечниковим алювієм, з лучними, чорноземно-лучними та каштаново-лучними середньосуглинковими ґрунтами, під садами.

7. Тераса, складена суглинковим і піщано-галечниковим алювієм, з лучно-болотними, мулуватоболотними і торфуватоболотними неосушеними важкосуглинковими ґрунтами, під болотистою рослинністю.

8. Тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими

глибокими глеюватими і неоглеєними ґрунтами, під ріллею, городами, житловою забудовою.

9. Тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими глибокими неоглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під городами, житловою забудовою, орними землями.

10. Тераса, на піщано-галечниковому і суглинистому алювії, з дерново-підзолистими і підзолисто-дерновими поверхнево-глеюватими легкосуглинковими ґрунтами, під луками-пасовищами.

11. Тераса, на піщано-галечниковому алювії, з дерновими глейовими глибокими важкосуглинковими ґрунтами, під городами, садами, житловою забудовою.

12. Слабонахилена терасова поверхня, на щебенювато-суглинковому делювії, з дерново-підзолистими слабозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під мішаними лісами.

III. Схилова місцевість, складена щебенювато-суглинковим делювієм, на неогенових глинах, з дерново-підзолистими поверхнево-оглеєними ґрунтами різної змитості, під хвойно-широколистяним лісом, різнотравно-злаковим лугом та луками-пасовищами.

13. Спадистий схил, на щебенювато-суглинковому делювії, з дерново-підзолистими середньозмитими поверхнево-оглеєними ґрунтами, під злаково-різнотравним лугом.

14. Спадистий схил, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими середньозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під пасовищами і луками.

15. Крутий схил, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими сильозмитими поверхнево-оглеєними середньосуглинковими ґрунтами, під злаковим і різнотравним лугом.

16. Крутий схил, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими сильозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під мішаними лісами.

IV. Місцевість днищ долин малих річок, ярів та балок, складених щебенювато-суглинковим делювієм, на неогенових глинах, з дерновими слаборозвинутими ґрунтами під розрідженою рослинністю.

17. Днище, на сучасному алювії, з слаборозвинутими дерновими ґрунтами, під малочисельною рослинністю.

18. Яр з виходами порід.(рис. 10)

Територія села Стара Жадова в ландшафтному відношенні включає 4 місцевості та 18 урочищ, серед яких є тераси, заплава, днища малих річок та схили різної крутизни.

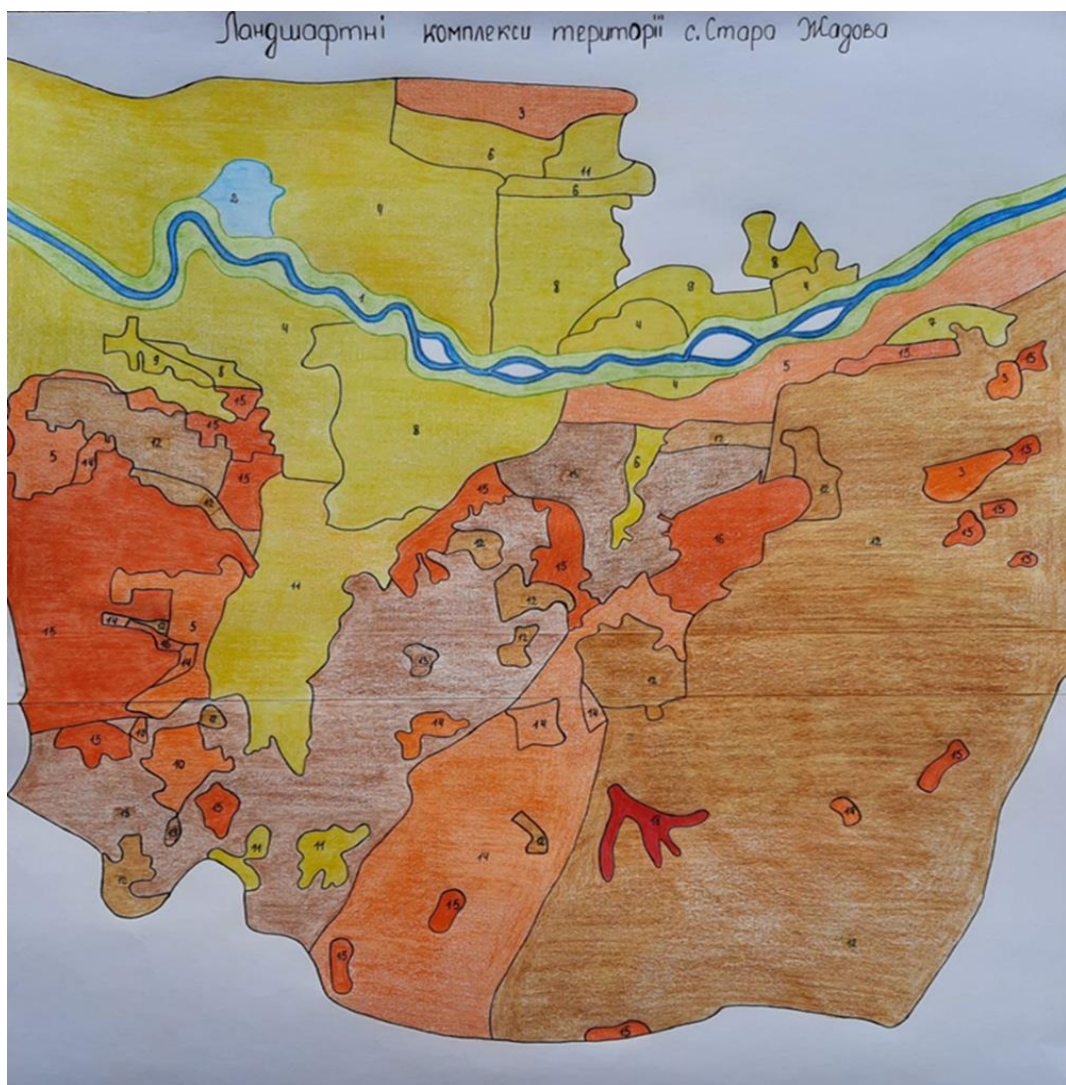

Рис. 10. Ландшафтна картосхема (виконана автором)

3.3. Антропогенні ландшафти

У результаті класифікації антропогенних ландшафтів за видом (змістом) господарської діяльності людей в межах досліджуваної території виділяють:

- клас селитебних(поселенських) ландшафтів з підкласом сільським;
- клас сільськогосподарських ландшафтів і чотири підкласи: пасовищний, садовий, польовий і змішаний;
- клас дорожніх ландшафтів, із автомобільними, залізничними та іншими дорогами, а також лініями електропередач, газопроводами тощо;
- клас лісогосподарських ландшафтів з підкласами умовно натуральних і похідних (вторинних);
- клас водних антропогенних ландшафтів із певними водними об'єктами;
- клас рекреаційних ландшафтів, що знаходиться у зонах активного відпочинку населення ;
- клас тафальних ландшафтів;
- клас сакральних ландшафтів.

Клас промислових і белигеративних ландшафтів на досліджуваній території відсутній.

Головним класом антропогенних ландшафтів в межах села Стара Жадова виступає поселенський (селитебний) клас. Поселенський ландшафт зосереджує різноманітний потенціал - не лише людський, але й генетичний, інтелектуальний, гуманістичний, технічний та інші потенціали як минулих століть, так і теперішнього суспільства. Це має вплив на структуру, формування, та функціонування будь-якого антропогенного ландшафту, який історично взаємодіяв в історичному аспекті і продовжує взаємодіяти з поселенськими ландшафтами (рис.11).

Як результат створюються і діють потужні антропогенні парадинамічні та парагенетичні системи. Вони істотно змінюють всі компоненти та ландшафтні комплекси. Ці території неодноразово перебудовуються, і поселенські ландшафти зрештою стають мало схожими на свої природні попередники. Проте вони залишаються частиною природи та розвиваються відповідно до її

законів. Окремі природні комплекси рівня морфологічних одиниць ландшафту (фації, урочища, місцевості) зникають частково або повністю: балки і яри на схилах засипають і вирівнюють, болота й озера осушують, річки каналізують або змінюють їхнє русло, заплави підсипають, схили терасують, горби зрізають, а на їх місці насипають кургани.

Рис.11. Будинок культури (фото автора)

Дорожні ландшафти являють собою комплекси антропогенного походження, структура і характер дії яких визначаються дорогами, іншими прилеглими об'єктами інфраструктури. Оскільки розвиток дорожніх ландшафтів підпорядковується природним закономірностям, їх вивчення здійснюється на ландшафтному (природничому) рівні за допомогою методів антропогенного ландшафтознавства, при цьому потрібно обов'язково враховувати їхній генезис.

У селі дорожні ландшафти поділяються на підкласи: шосейні та залізничні дорожні ландшафти, залежно від виду транспорту, який відіграє вирішальну роль у їхньому формуванні та функціонуванні. Зонально-азональні

види окремих дорожніх ландшафтів виділяються із врахуванням типу дороги і його покриття. На досліджуваній території визначають такі варіанти: ґрунтовий, гравійно-щебеновий та асфальтобетонний (рис.12).

Рис.12. Автомобільний міст через р. Сірет (фото автора)

Виділені варіанти дорожніх ландшафтів зустрічаються повсюдно, проте їхні особливості значною мірою залежать від типу місцевості, до якої вони прив'язані, що підтверджується польовими дослідженнями. Серед таких типів місцевостей виділяються дорожні ландшафти вододільного, схилового, терасового, заплавного, інших типів та підтипів

Залізничні дорожні ландшафти зустрічаються на півночі, тобто на лівобережжі річки Сірет.

Антропогенні фонові ландшафти включають два основні класи: сільськогосподарські та лісогосподарські антропогенні ландшафти. Вони включають ділянки між поселенськими і дорожніми ландшафтами. Ці класи антропогенних ландшафтів на будь-якій території створюють загальний фон даного ландшафту і разом із поселенськими і дорожніми ландшафтами формують його загальний цілісний вигляд.

Окрім цього, сільськогосподарські й лісогосподарські ландшафти досить

часто формують спеціалізацію території, забезпечують населення продуктами харчування, а також значною мірою впливають на екологічну ситуацію в окремих країнах, регіонах і загалом у ландшафтній сфері Землі. Характер їх використання є ключовим фактором у підтримці екологічної рівноваги.

Сільськогосподарські ландшафти — це ландшафти, які формуються для потреб сільськогосподарського виробництва і під його впливом. Вони утворюються у процесі використання земель. Тому в таких місцях ґрунтовий і рослинний покрив зазнають певних змін, перебуваючи під контролем людини в тій чи іншій мірі.

Серед них найпоширенішими є лучно-пасовищні і польові ландшафтні комплекси. Вони домінують в багатьох регіонах не тільки серед сільськогосподарських, але й серед усіх антропогенних ландшафтів. Водночас ці типи ландшафтів залишаються найменш дослідженими, що створює потребу у більш детальному їх вивченні.

Розширення поселенських, сільськогосподарських, водних, дорожніх, та інших антропогенних ландшафтів, а також зростаючий попит на деревину спричинили масове знищення лісів і суттєве скорочення площ лісових ландшафтів (рис.13). Цей процес негативно впливає на екологічну рівновагу, біорізноманіття та стабільність природних екосистем.

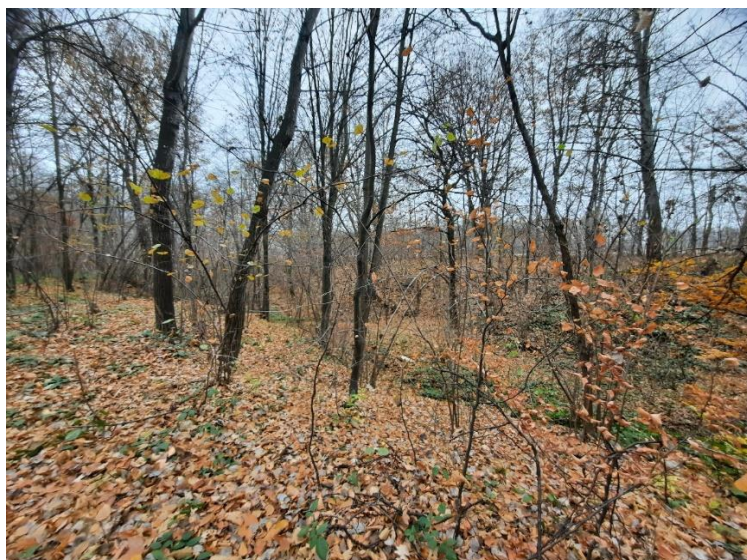

Рис. 13. Лісогосподарські ландшафти(фото автора)

Процес формування структури лісових антропогенних ландшафтів

набуває нових, поки що недостатньо вивчених ознак. Зокрема, постійне скорочення їхніх ареалів призводить не лише до зменшення загальної площі, але й до розчленування лісових масивів на невеликі, ізольовані ділянки. Це фрагментація ландшафтів, яка знижує їх екологічну стійкість і негативно впливає на біорізноманіття та екосистемні зв'язки.

Ярусна структура та видовий склад деревостанів зазнали значних змін і продовжують трансформуватися під впливом антропогенних факторів, що впливає на стабільність і продуктивність лісових екосистем.

Структура висотної диференціації лісових ландшафтів стає спрощеною, що знижує їхню екологічну складність і адаптивні можливості.

Антропогенізація натуральних лісових ландшафтів, їх структурні зміни та порушення усталеного розвитку призвели не лише до формування антропогенних лісових ландшафтів, а й до активного прояву небажаних мікроосередкових процесів.

Мікроосередкові процеси — це прояви нових речовинних, енергетичних, інформаційних та інших зв'язків у збалансованій структурі ландшафтних комплексів. Для їх виникнення необхідно, щоб у ландшафтному комплексі, зокрема в лісовому, сформувався відповідний мікроосередок, який створює умови для розвитку таких процесів.— наявність м'яких порід, що легко піддаються ерозії. Рихлі лесоподібні суглинки й леси значної потужності, що повсюдно оголюються на схилах балок і долин річок, легко розмиваються, обвалюються, на дно яру падають дерева й кущі;

Діяльність людини, яка порушує єдність лісового біогеоценозу, є надзвичайно важливою причиною формування мікроосередків ерозійно-аккумулятивних процесів у лісових антропогенних ландшафтах. У таких умовах навіть на перший погляд незначні елементи, як-от колія від автомобіля чи малопомітна стежина, можуть за відповідних умов стати початком формування лісового яру, що завдає значної шкоди екосистемі.

Лісові ландшафти, які зазнали впливу людської діяльності, є складним доповненням окремих лісових культур та докорінно або частково зміненої

природної лісової рослинності. Відповідно структура класу лісових антропогенних ландшафтів включає такі підкласи: лісокультурні; умовно натуральні; вторинні або похідні.

Поділ лісових антропогенних ландшафтів на певні категорії лісових урочищ дає змогу детальніше охарактеризувати їх різноманітність.

Раціональне використання природних ресурсів із позицій відпочинку і оздоровлення приводить до створення рекреаційних антропогенних ландшафтів. Це антропогенні геокомплекси, які створюються в зонах відпочинку та активного туризму, забезпечуючи комфортні умови для рекреаційної діяльності та збереження екологічної рівноваги.

Результат комбінування різних видів природних рекреаційних ресурсів дозволяє створити різні підкласи рекреаційних ландшафтів, таких як оздоровчі, лікувальні, спортивні, пізнавальні.

Ці підкласи можуть виникати на основі однакових типів (видів) натуральних ландшафтних комплексів, залежно від особливостей використання ресурсів та організації рекреаційної діяльності.

Яскравим прикладом пізнавального підкласу є теперішній дитячий санаторій, який знаходиться в селі (на даний час не функціонує, але знаходиться під охороною)

Згідно переказів, багато років тому в цьому поселенні був монастир. В ньому функціонувало джерело із лікувальними властивостями води. Монастир був знищений, а на тому місці побудували церкву Різдва Богородиці. В Старій Жадові на початку двадцятого століття працювала лісопильня, яка виготовляла крісла.

Недалеко від центру, на березі річки Сірет, недалеко від злиття із притокою Жидівка знаходиться бувший маєток графа Сикантина. Він включає два об'єкти - парк і будинок. Триповерховий будинок (палац) збудований у 1893 році (рис.14).

Рис.14. Маєток графа Сикантина(фотоА.Бондаренка)

Палац зроблений у стилі модерн (традиційний стиль для кінця ХІХ століття) , зовні він має кам'яний орнамент, де є зображення тварин і рослин. На другому поверсі, над парадним входом, знаходиться балкон.

Інтер'єр палацу включає досить високі простори кімнати, що слугували залами, вітальнями, спальнями та приміщеннями для прислуги. Нині в будівлі знаходиться дитячий санаторій «Стара Жадова»(на даний час не функціонує)

Маєток знаходиться в парку, який також створив граф Сикантин, використовуючи досвід садівника з-за кордону. Окремі дерева, в тому числі і реліктові, збереглися й донині.

Непрацюючий фонтан знаходиться в центрі занепамого парку.

Окрім того, в селі є декілька будинків, які слугують окремими частинами відпочинкових комплексів. Одним із найбільш відомих є відпочинковий комплекс «Хутір Америка». Знаходиться він на правому березі річки Сірет, у мальовничому хуторі (присілку),надає цілу гаму відпочинкових послуг(рис.15).

Рис.15.Хутір «Америка» (рекламне фото)

Водні антропогенні ландшафти – це результат створення штучних водотоків і водоймищ. В межах населеного пункту водні антропогенні ландшафти представлені ставками.

Ставки – основа і характерна ознака водних ландшафтів території села. Вони мають незначну площу та незначні об'єми води, в той же час включають в свій склад одне урочище або декілька урочищ відповідного виду місцевості наземного ландшафтного комплексу. Належність до відповідного виду місцевості визначає основні властивості ставків – морфологія, загальний вигляд, розміри, інтенсивність замулення.

Тафальні ландшафти – це антропогенні об'єкти, що призначені для поховань померлих та вшанування їх пам'яті. Вони є одними з найдавніших антропогенних об'єктів і зустрічаються майже в кожному куточку світу.

Залежно від світогляду, вірувань "творців" та історичної епохи, тафальні ландшафти мають безліч форм як на земній поверхні, так і під нею. Вшанування померлих включало будівництво спеціальних споруд або виділення окремих територій для поховань, які утворюють антропогенні ландшафтні комплекси. Це одні з найстаріших та, ймовірно, найбільш універсальних структур. В якості прикладів тафальних ландшафтів виступає древнє єврейське кладовище, а також сучасний меморіал, який присвячений воїнам, які загинули, боронячи нашу країну (рис.16,17)

Рис.16.Єврейське кладовище (фото автора)

Сакральні ландшафти - природно-антропогенні комплекси. Їх головна функція – духовна. Вона пов'язана насамперед з релігійними потребами людства, і є об'єктами паломництва. Водночас С.П. Романчук доповнює таким висловлюванням, що важлива ознака сакральних ландшафтів - збереження духовної функції певної території на протязі значного відліку, навіть коли відбувається зміна етнічної чи релігійної приналежності.

Рис.17.Герої не вмирають (фото автора)

Михайлівська церква в Старій Жадові – це архітектурна перлина, яка представляє собою важливу частину культурної спадщини не лише Сторожинецького району, але й усієї України. Збудована в 1806 році, вона є однією з найбільш старовинних дерев'яних церков на Буковині та єдине культове спорудження цього регіону, яке має статус архітектурної пам'ятки загальнодержавного значення. Її унікальність полягає у поєднанні традиційних рис буковинських церков «хатнього» типу і гуцульських купольних храмів, що робить цю церкву важливою в контексті розвитку дерев'яної архітектури на заході України.

Михайлівська церква має тризрубну композицію і одноверху конструкцію, що є характерною для церков перехідного типу. Окрасою церкви є восьмигранний верх, що височіє над квадратною навою, прикрашений декоративною маківкою. Високі стіни обшиті тесом, а дах покритий бляхою, що забезпечує його довговічність. Церква є важливим елементом історії, оскільки залишалась діючою навіть у часи радянського періоду, коли багато культових споруд були закриті або знищені.

Окрім Михайлівської церкви, в селі є також новозбудована церква Святої Трійці, яка належить до Православної Церкви України (ПЦУ) (рис.18) Ця нова церква є ще одним важливим духовним центром для громади, зберігаючи релігійні традиції та відображаючи сучасні потреби віруючих.

Таким чином, село має важливе духовне та культурне значення, зберігаючи як історичні пам'ятки, так і нові культові споруди для майбутніх поколінь.

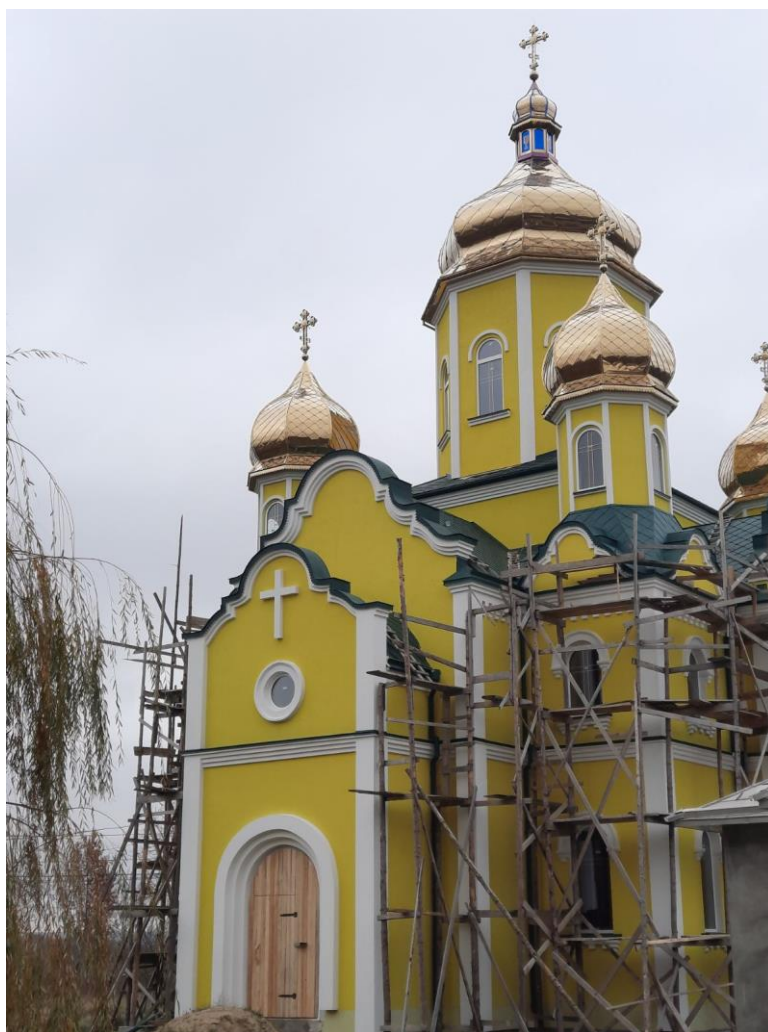

Рис. 18.Церква Святої Трійці (рис. 18)

Висновки до розділу 3. Ландшафтні комплекси села Стара Жадова представлені, здебільшого терасовими та схиловими урочищами.

На Лівобережжі села ландшафтні комплекси представлені чотирма урочищами, домінантними із яких є тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими неоглеєними і глеюватими глибокими

грунтами супіщаними грунтами, під селом та тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими неоглеєними і глеюватими глибокими середньосуглинковими грунтами, під ріллею, житловою забудовою.

Правобережжя представлене терасами та схилами різної крутизни. Тут нараховують 12 урочищ, серед яких фоновими є слабонахилена поверхня тераси, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими слабозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими грунтами, під мішаними лісами. Другим фоновим виступає спадистий схил, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими середньозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими грунтами, під пасовищами, луками.

З точки зору антропогенної перетвореності на даній території зустрічаються різноманітні класи антропогенних ландшафтів -це поселенські, дорожні, сільськогосподарські, водногосподарські, лісогосподарські, рекреаційні, тафальні, сакральні. Відсутні тут два класи антропогенних ландшафтів – промислові та белігеративні.

РОЗДІЛ 4. ПРИРОДНИЧО-КРАЄЗНАВЧІ МАТЕРІАЛИ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

4.1. Огляд природничо-краєзнавчих матеріалів в 6 класі

Природничо-краєзнавчий підхід визначає постанову зв'язків між опануванням програм окремих курсів географії в школі та тими знаннями, які можна отримати в процесі вивчення рідного краю. Навчання географії повинно проводитись на краєзнавчій базі. Тобто знання про територію проживання повинні бути тим вихідним матеріалом для подальшого виділення географічних закономірностей, уявлень та понять. Краєзнавчий напрям у вивченні географії має бути тим засобом, що доповнює програму курсу географії у школі, та допомагає активній діяльності у пізнанні вихованцями.

Розпочинаючи вивчення географії у 6 класі краєзнавчий матеріал доцільно використовувати при вивченні розділу „Оболонки Землі”, це сприятиме засвоєнню знань за принципом від відомого - до невідомого.

При вивченні § 22 „Зовнішні процеси, що змінюють земну поверхню” необхідно зазначити, що внаслідок роботи поверхневих та підземних вод на території рідного краю зустрічаються вимоїни, що перетворились на яри. Доповнити розповідь можна кар'єрами, які утворилися внаслідок діяльності людини.

Тема „Унікальні форми рельєфу” включає ознайомлення учнів із особливими формами рельєфу відомими у всьому світі та Україні та природоохоронними територіями. Доповідь вчителя доцільно доповнити розповіддю про дендрологічний парк, що функціонує на базі ліцею.

§ 31 „Річний хід температури повітря”. Після опрацювання матеріалів підручника, варто сказати, що середньодобова температура повітря у селі Стара Жадова в січні дорівнює $-4,5^{\circ}\text{C}$, а середня температура повітря у липні $+19^{\circ}\text{C}$ – $+20^{\circ}\text{C}$. Максимальна температура становить $+35^{\circ}$ – $+36^{\circ}\text{C}$, а мінімальна – -35°C .

При вивченні § 34 „Вітер” варто повідомити учням, що на території села Стара Жадова протягом року переважають північно-західні та південно-східні

напрямки вітрів. Також можна скласти розклад відвідувань метеорологічного майданчика, для фіксування напрямків вітру.

Тема „Атмосферні опади” (§ 36) передбачає формування базових понять та уявлень про утворення опадів з хмар та повітря, вимірювання кількості опадів та розподіл опадів на земній кулі, розповідь вчителя доцільно доповнити краєзнавчим матеріалом: в холодний період на території рідного краю випадає до 145-150 мм опадів, натомість більша сума опадів, яка паде в теплий період дорівнює 570 мм опадів. Найбільш дощовими місяцями є червень-липень, найчастіше опади влітку носять характер злив. Гророва діяльність трапляється здебільшого 30-35 днів за рік.

Під час проходження теми „Річки” (§ 47). Ознайомлення із ключовими термінами та поняттями теми можна пов'язати із краєзнавчими матеріалами про річку Сірет, яка є лівою притокою Дунаю, її загальна характеристика та її приток.

„Підземні води” (§ 53) спершу робота з підручником, опрацювання теоретичного матеріалу, розповідь учням про підземні води села. Грунтові та підземні води в Старій Жадові за мінералізацією є прісними. Як правило вони залягають в четвертинних відкладах, рідко – в корінних породах. Дебіт криниць змінюється від 0,2 – 1,6 м.куб. за год [17]. Криниці мають глибину в залежності від елементу і становлять 8-25 метрів.

Біосфера (§ 54) ознайомлення учнів із цією оболонкою Землі, її межами та взаємопов'язаністю організмів в ній. Розповідь про тваринний світ села Стара Жадова, який характерний для передгірської зони. Територія рідного краю – це зона поширення мішаних лісів і справжніх луків. Зустрічаються болотні луки. До основних порід дерев належать: дуб звичайний, бук лісовий, граб звичайний.

Опрацювання теми „Грунти” (§ 55) сприяє формування та накопиченню знань про умови формування ґрунтів, особливості їх поширення та значення для суспільного життя. Теоретичний матеріал доцільно доповнити розповіддю про рідний край: ґрунтовий покрив території села Стара Жадова представлений

дерново-підзолистими та дерновими ґрунтами. Є певна диференціація, зокрема на терасах переважають дерново-підзолисті та підзолисто-дернові глейові ґрунти, на схилах знаходяться дерново-підзолисті поверхнево-оглеєні ґрунти, заплава річки має дернові слаборозвинуті ґрунти.

4.2. Застосування природничо-краєзнавчих матеріалів в 7 класі

Краєзнавчі матеріали під час вивчення географії у 7 класі слугують предметом порівняння. Природні компоненти кожного із материків потрібно порівнювати із особливостями природних компонентів села Стара Жадова.

Краєзнавчі матеріали можна впроваджувати при вивченні кожного із материків.

При вивченні тектонічної будови та корисних копалин материків, доцільно наголосити учням про запаси неогенових та четвертинних глин й суглинків, що використовуються для цегляного виробництва та господарських потреб місцевих жителів, пояснити особливості формування тектонічної будови рідного краю.

Після опрацювання теоретичного матеріалу за темою „Клімат” представленого в підручнику по кожному із материків, ознайомлюємо та порівнюємо із учнями кліматичні особливості материків та рідного краю (кількість опадів та сніговий покрив, температурний режим протягом року, переважаючі вітри).

Тема „Води суходолу” також має значний потенціал для впровадження краєзнавчих матеріалів. При вивченні вод суходолу кожного із материків, необхідно зазначити, що територією села протікає річка Сірет та її притоки Міхідра, Жадівка і Бицків. Охарактеризувати річкову долину, русло ріки, швидкість течії, середню річну витрату води за багаторічний період.

Вивчаючи тему „Природні зони” ми можемо акцентувати увагу учнів на рослинний покрив та тваринний світ притаманний для села Стара Жадова. А також розповісти учням про переважаючі ґрунти та охарактеризувати

ландшафтні комплекси на різних ділянках території проживання.

За цим принципом при вивченні кожного материків ми маємо змогу поєднувати базовий програмний матеріал із краєзнавчим, який його гармонійно доповнюватиме, конкретизуватиме та унаочнюватиме.

4.3. Застосування природничо-краєзнавчих матеріалів в 8 класі

Викладання нормативного курсу географії у 8 класі потребує найбільшого впровадження краєзнавчого матеріалу. Реалізація краєзнавчого принципу навчання дозволяє всебічно вивчати матеріал про свою територію, отримувати знання в повному обсязі.

Краєзнавство має велику виховну ціль, адже допомагає виховувати в учнів певні фактори (моральний, екологічний та ін.).

Краєзнавство допомагає досліджувати і вивчати рідну територію, рідний край. Він як термін володіє різноманітними властивостями, але при його вивченні розуміємо територію своєї громади, області, міста або села. Більшість людей під краєзнавством розуміють географічне краєзнавство. Тому предмет вивчення це конкретна територія або місцевість.[1].

Курсі географії у 8 класі є найбільш повний для застосування краєзнавчого підходу. Він включає 70 годин (тижневе навантаження 2 години) за основною навчальною програмою (базовий рівень), або 105 годин при тижневому навантаженні 3 години (поглиблений рівень). Виклад основного матеріалу географії у 8 класі направлений, насамперед, на вивчення економіки, населення, природи нашої держави, її місця на світовому рівні, а також формування відповідного світогляду[17].

Третій розділ повністю присвячений природним умовам і природним ресурсам нашої держави. Тому тему „Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси” можна доповнити розповіддю, де розташоване село Стара Жадова фізико-географічно - розташоване в західній частині Прутсько-Сіретського межиріччя Передкарпатської ландшафтної області. З геоморфологічних позицій село знаходиться у Карпатському передгір'ї. Тип

рельєфу - горбисто-грядовий. Основні мезоформи рельєфу - низькі та середні тераси, схили різної крутизни, яри та балки. Територія села знаходиться на п'яти терасах долини Сірету.

Проходження теми про води суходолу і водні ресурси України повинно доповнюватись розповіддю вчителя про річку Сірет та її притоки, наявні штучні водойми із їх подальшою характеристикою.

Вивчення теми про ґрунти та ґрунтові ресурси України, їх охорону супроводжуємо доповненням про основні типи та підтипи ґрунтів території Старої Жадови, їх розташування та використання. Найбільш поширеним тут є дернові і дерново-підзолисті ґрунти. Заплава річки Сірет пов'язана із дерновими слабозвинутими ґрунтами. Тераси характеризуються підзолисто-дерновими глейовими та дерново-підзолистими ґрунтами. Відносно невелику площу серед терас займають лучні та лучно-болотні ґрунти.

Найбільш цікавою для учнів є ознайомлення із рослинністю та тваринним світом. Тому під час проходження цієї теми необхідно підкреслили найбільш поширені види тварин серед ссавців, гризунів, птахів, комах та риб), а також види рослин та сімей до яких вони належать.

Розглядаючи тема про ландшафти України, доповнюємо її ландшафтною структурою території села. Річка Сірет сприяла поширенню долинно-терасових ландшафтних комплексів. Відповідно саме вони займають найбільшу площу на досліджуваній території, саме терасова місцевість. Інші види місцевостей (схилові, заплавні, днищ долин) займають меншу площу. Також на території села Стара Жадова зустрічаються балки і яри.

Аналіз навчальної програми (базовий рівень) у 8 класі свідчить про те, що п'ятий розділ базується на вивченні своєї адміністративної області. Але тут завжди можна згадати територію села.

П'ятий розділ включає 5 годин і кожна година має свою тему.

Перша тема пов'язана із розглядом географічного положення, адміністративно-територіального устрою, історією становлення і розвитку.

Друга тема показує природу області через природні умови і ресурси,

загальні особливості природокористування, виділяє об'єкти природно-заповідного фонду.

Третя тема присвячена населенню області, її кількості та структурі, етнічному складу та зайнятості населення[17].

Базова програма включає також вивчення свого краю через проведення екскурсій, де можна ознайомитись з об'єктами природи.

Отже теми п'ятого розділу пов'язані із вивченням своєї адміністративної області, але тут можна використовувати краєзнавчий принцип будь-якої теми. Нижче показуємо приблизний перелік використання краєзнавчого принципу у 8 класі різних тем (табл.4).

Таблиця 4

Розподіл тем у 8 класі

Розділ і тема	Отримання нових знань учнів з краєзнавства
Розділ 1. Географічна карта та робота з нею. Тема 1. Географічна карта. Тема 2. Топографічні карти	Вміти знаходити свою територію на картах. Вивчити напрямки від свого населеного пункту до інших.
Розділ II. Географічний простір України. Тема 1. Україна на політичній карті Європи і світу.	Учні знаходять місцезнаходження України своєї області, свого населеного пункту.
Тема 3. Україна на карті годинних поясів.	Вирішують завдання, які пов'язані з рідним краєм.
Розділ III. Природні умови і ресурси України. Тема . Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси.	Знають об'єкти рельєфу і тектоніки області та свого населеного пункту, місцеві мінеральні ресурси, їх демонстрація та вміння розпізнати їх у своїй місцевості.
Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси.	Знають погоду і клімат свого краю.
Тема 3. Води суходолу і водні ресурси.	Дослідження підземних і поверхневих вод території області і свого села, їх екологічна

	оцінка.
Тема4.Ґрунти та ґрунтові ресурси.	Дослідження ґрунтових відмін своєї місцевості. Розгляд основних чинників ґрунтоутворення в області та селі, а також вплив людини на ґрунт.
Тема5.Рослинність. Тема6.Тваринний світ України.	Учні розуміють флору і фауну своєї області та свого краю. Пояснюють необхідність збереження рідкісних видів.
Тема8.Природокористування	Розуміють оцінювати природно-ресурсний потенціал окремих територій.
Розділ IV. Населення України та світу. Тема 1. Демографічні процеси та статеві-віковий склад населення світу та України.	Розуміють статево-вікову піраміду свого населеного пункту, використовують порівняльний метод з іншими містами.
Тема2.Розселення населення.	Взнають густоту населення окремих територій. Пояснюють, які чинники впливають на розміщення населення у населених пунктах.
Тема4.Релігійний склад населення.	Розуміють релігійний склад окремих територій, знають найбільші релігійні конфесії в області та населеному пункті.
Тема5.Зайнятість населення в світі та Україні.	Визначають найбільш популярні професії в регіоні, причини безробіття.
Розділ V. Природа та населення свого адміністративного регіону	Більш повноцінне розкриття попередньої інформації. Використання екскурсій.

Курс восьмого класу відрізняється надзвичайно багатим на краєзнавчий матеріал. Він направлений і на знання, а також на формування географічно-наукового відображення своєї Батьківщини. Учні вивчають даний курс, усвідомлюють свою роль в державі, формують знання про природи та економіку держави, свого адміністративного району, області, села чи міста, виховують повагу до звичаїв, культури та традицій українського народу.

Використовуючи інформаційний краєзнавчий матеріал, учням легше запам'ятовується матеріал на прикладі свого регіону. Особливість пов'язана з тим, що деякі процеси і явища можна побачити на свої очі. Наприклад, тему про води суходолу і водні ресурси можна доповнити поверхневими та підземними водами своєї місцевості. Екскурсія допоможе запам'ятати характер течії, вплив рельєфу тощо.

Вивчення теми про рослинність дозволить ознайомитись із окремими видами рослинності своєї території, побачити Зелену та Червону книгу України, по темі дати творчі задачі.

Використовуючи методи порівняння та співставлення учні при отриманні інформацію можуть робити висновки про окремі населені пункти громад, районів, областей. Зробивши певний аналіз, учні роблять певні висновки щодо своєї місцевості.

Крім того, програма включає 13 практичних робіт. При їх виконанні також можна використовувати принцип краєзнавства і включати питання краєзнавчого характеру. Наприклад практична робота «Абсолютна і відносна висота» дозволяє охарактеризувати абсолютну і відносну висоту досліджуваної території.

Творчі дослідження потрібно давати, щоб учні могли самостійно використовувати інформацію місцевих джерел. Наприклад, при прогнозах дослідження погоди за народними прикметами або порівнювати з прогнозом в інтернет джерелах, можна робити прогноз свого району. Так можна робити, щоб учні більше дізнавалися про свій край та самостійно отримували знання [14].

Найбільш повноцінно і якісно здобувати знання можна через навчальні екскурсії до природних об'єктів (ліс, річка, озеро, болото, яр, заплава) або до сільськогосподарських об'єктів. Вчитель повинен організувати роботу так, щоб мотивувати учнів для пізнання свого населеного пункту та збільшити свої знання на краєзнавчих прикладах.

В якості прикладу подаємо план-конспект уроку, який присвячений

даній тематиці:

Тема уроку: Природні умови і ресурси Чернівецької області

Мета уроку: ознайомлення із загальними властивостями природних умов і природних ресурсів Чернівецької області; закріпити значення самостійної роботи, групової роботи, при цьому використовувати різноманітні інформаційні джерела; аналізувати фізико-географічні карти; створювати умови для виховання патріотизму, любові до рідного краю і держави.

Тип уроку: закріплення нових знань, навичок і умінь.

Базові і опорні терміни: природні ресурси, природні умови, природні компоненти.

Хід уроку:

I. ПРИВІТАННЯ.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ.

1. Опитування домашнього завдання (індивідуальне).

2.Тестове опитування (фронтальне).

Вибрати правильну відповідь(кожне завдання оцінюється в 1 бал)

1. Площа Чернівецької області - (тис. км²):

а) 21 ; в) 20 ;

б) 8; г) 23.

2. Крайні точки області знаходяться у районах:

а) Чернівецькому в) Вижницькому

б) Дністровському

3. Сусідні області Чернівецької :

а) Львівська д) Волинська;

б) Івано-Франківська; е) Закарпатська;

в) Волинська; є) Тернопільська;

г) Вінницька ж) Вінницька.

4. Чернівецька Область була утворена(рік):

а) 1945; в) 1938;

б) 1941; г) 1955.

5. Чернівецька область поділяється на... районів:

а) 10; б) 4; в) 3; г) 11; .

6. Виділіть міста обласного підпорядкування Чернівецької області:

а) Новодністровськ; в) Хотин;

б) Сокиряни; г) Чернівці;

7. Кількість сусідніх областей:

а) 5; б) 7; в) 3; г) 4.

8. Протяжність Чернівецької області з півночі на південь становить (км):

а) 140 км; б) 100 км; в) 160 км; г) 180 км.

9. Держави, з якими межує Чернівецька область:

а) Словаччина в) Молдова

б) Румунія г) Польща

ІІІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ

Характеристика природно-ресурсного потенціалу області.

Вступне слово вчителя.

Досліджуючи дане питання, потрібно бути уважними, допомагати один одному, бути єдиним колективом, доповнювати один одного, давати самостійні висновки. Робота буде оцінена як групи, так і кожного. Тема нашого заняття, присвячена ПРП Чернівецької області. План сьогоднішнього заняття такий:

1. Рельєф і тектонічна будова Чернівецької області.

1.Клімат і погода.

2.Поверхневі та підземні води. Водні ресурси..

3.Грунтовий покрив. Фауна і флора.

4.Природниче районування. Ладшафти.

5.Оцінка ПРП Чернівецької області.

ІV. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Всіх учнів класу ділять на 4 бригади. Для проведення дослідження кожна група отримує інструктивну картку. Всі результати записують у вигляді схем, значків, словесних повідомлень на стандартному листку паперу. Представник

групи під час відповіді розміщує його на дощці і використовує як наочність. Всі учні класу заповнюють таблицю 1 під час відповіді кожного представника від бригади. В кінці заняття увесь клас формулює висновки і дає оцінку ПРП Чернівецької області.

Таблиця 1

Природні умови і природні ресурси Чернівецької області

<i>План характеристики</i>	<i>Характеристика</i>
Рельєф, тектонічна і геологічна будова області	...
Корисні копалини	...
Клімат і погода	...
Поверхневі та підземні води	...
Ґрунти	...
Флора і фауна	...
Природні зони та ландшафтні комплекси	...
Природоохоронні об'єкти	...
Висновок. Забезпеченість природними умовами і ресурсами	...

Групові завдання та інструктаж їх виконання

1 бригада. Рельєф, геологічні та тектонічна будова, корисні копалини

1. Визначити тектонічні структури території Чернівецької області, встановити їх вік (користуємося тектонічною картою України).
2. Виділити основні форми рельєфу, вказати їх абсолютні висоти. (користуємося фізичною картою Чернівецької області).
3. Визначити забезпеченість області окремими видами корисних копалин (використовуємо карти атласу Чернівецької області).
4. Робимо висновок про забезпеченість області мінеральними корисними копалинами (використовуємо карти атласу Чернівецької області),

2 бригада. Клімат і погода області.

1. Визначити переважаючі напрями вітрів в області. Виділити кліматичний пояс, в якому знаходиться територія області (використовуємо кліматичну карту України).

2. Визначити середні літні та зимові температури, максимальні і мінімальні температурні показники повітря (використовуємо атлас Чернівецької області).

3. Визначити коефіцієнт зволоження і кількість опадів для різних регіонів Чернівецької області.

4. Робимо висновки про агрокліматичні ресурси Чернівецької області.

3 бригада. Поверхневі та підземні води.

1. Зробити огляд річок, озер і водосховищ Чернівецької області(використовуємо фізичну карту України).

2. Виділяємо режим річок і типи живлення річок Чернівецької області.

3. Робимо інвентаризацію мінеральних і лікувальних вода Чернівецької області.

4. Охарактеризуємо забезпеченість області водними ресурсами.

4 бригада. Ґрунти, флора і фауна області.

1. Виділити основні ґрунтові відміни Чернівецької області, регіони їх поширення (використовуємо карту «Ґрунти України»).

2. Охарактеризувати основні типи рослинності області, регіони поширення. Виділити рослин Червоної книги.

3. Охарактеризувати види тварин Чернівецької області, регіони їх поширення. Виділити тварини Червоної книги.

4. Робимо висновки про лісові та біологічні ресурси.

5 бригада. Природниче районування. Природоохоронні ландшафтні комплекси області.

1. Виділити основні одиниці природничого районування Чернівецької області (використовуємо карту «Фізико-географічне районування України»).

2. Виділяємо основні ландшафти Чернівецької області (користуємося

картою «Ландшафти України».

3. Характеризуємо заповідні території та об'єкти в межах області. Виділяємо охоронні природні компоненти та природно-територіальні комплекси.

4. Робимо висновки про виконання природоохоронних заходів щодо окремих компонентів і ландшафтних комплексів на території області. Оцінюємо стан забруднення навколишнього середовища.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ.

Дискусійна бесіда.

1. Виділити галузі промисловості, які мають перспективний план розвитку? Чому?

2. Назвати умови для оптимального функціонування окремих галузей господарства?

3. Назвати умови, що не дають розвиватися окремим галузям господарства?

VI. КОРЕКЦІЙНО-ОЦІНЮЮЧИЙ ЕТАП

Вчитель робить аналіз роботи учнів, виставляє оцінку.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- Попрацювати над конспектом.

- Виконати певні проєкти .

При характеристиці природних компонентів і ландшафтних комплексів Чернівецької області завжди згадуємо і територію села Стара Жадова.

Висновки до 4-го розділу. Матеріал, що використовується в навчанні шкільної географії та стосується місцевого пізнання, повинен відповідати особливостям конкретної території. Для цього необхідно узагальнити краєзнавчий матеріал таким чином, щоб учні, вивчаючи конкретні факти, могли розпізнавати загальні закономірності природи та суспільства.

Використання географічних понять власного краю є найбільш оптимальними і учні їх легко запам'ятовують. Зв'язок із навколишнім середовищем має практичну спрямованість, допомагає формувати досвід

взаємодії з природою, розвиває спостережливість та інтерес до природничих, екологічних та економічних питань. Інформація про власний регіон виступає свого роду "навчальною лабораторією", що є необхідною для географа так само, як шкільна лабораторія для фізики чи хімії. Всі ці найбільш повноцінні природничо-краєзнавчі знання учні отримують у 6-8 класах.

ВИСНОВКИ

Село Стара Жадова характеризується різноманітними природними компонентами, які зазнають змін внаслідок господарської діяльності людини.

Село Стара Жадова знаходиться за 40 км на захід від обласного центру. Село Стара Жадова розміщено в західній частині Прутсько-Сіретського межиріччя Передкарпатської ландшафтної області.

З тектонічних позицій досліджувана територія розміщена в межах Карпатської геосинклінальної області, а саме Зовнішньої зони Передкарпатського крайового неогенового прогину. На території села є запаси неогенових та четвертинних глин й суглинків, що використовуються для цегляного виробництва та господарських потреб місцевих жителів.

Клімат села Стара Жадова помірно-континентальний. Середня температура повітря у січні становить – 5°C. Середня температура повітря у липні – 20°C. Середньорічна сума опадів складає 700 мм. Грозова діяльність за рік здебільшого 30-35 днів.

Територією села протікає річка Сірет та її притоки Міхідра, Жадівка і Бицків. Підземні води с. Стара Жадова є прісними. Вони залягають у відкладах четвертинної товщі та корінних породах. Джерел мінеральних вод на досліджуваній території немає.

Найбільшу площу серед ґрунтів території села Стара Жадова займають дерново-підзолисті ґрунти. Вони зустрічаються на різних рівнях терас, а також схилах, де вони мають різну ступінь змитості. На терасах і схилах присутні різні відміни дерново-підзолистих ґрунтів. Заплава річки Сірет пов'язана із дерновими слаборозвинутими ґрунтами.

Різноманіття екологічних умов, вертикальна поясність, різні типи та види ландшафтів створили умови для формування флори вищих судинних рослин. Найбільш поширеним серед них є види таких родів: складноцвітних, ранникових, гвоздикових, розових, бобових, хрестоцвітних, губоцвітних, злакових.

Територія дослідження – це зона поширення лісів і справжніх луків.

Зустрічаються болотні луки.

Тваринний світ характерний для передгірської зони. Тут поширені 244 види, з них: риби – 29, земноводні – 13, плазуни – 9, птахи – 153, ссавці – 40.

Ландшафтні комплекси села Стара Жадова представлені, здебільшого терасовими та схиловими урочищами.

На Лівобережжі села ландшафтні комплекси представлені чотирма урочищами, доміантними із яких є тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими неоглеєними і глеюватими глибокими супіщаними ґрунтами, під житловою забудовою і городами, а також тераса, на піщано-галечниковому і суглинковому алювії, з дерновими неоглеєними і глеюватими глибокими середньосуглинковими ґрунтами, під ріллею і житловою забудовою.

Правобережжя представлене терасами та схилами різної крутизни. Тут нараховують 12 урочищ, серед яких фоновими є слабонахилена поверхня тераси, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими слабозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під мішаними лісами, а також спадистий схил, на суглинково-щебенюватому делювії, з дерново-підзолистими середньозмитими поверхнево-оглеєними легкосуглинковими ґрунтами, під пасовищами та луками.

Природничо-краєзнавчі матеріали є невід’ємною складовою, що доповнює шкільний курс географії у 8-му, а також 7-му і 6-му класах. Саме завдяки встановленню взаємозв’язку між особливостями природних компонентів та їх забезпеченістю на всій території України чи окремого материка відносно території проживання, учні зможуть проаналізувати тенденції їх формування та природокористування.

Компонент краєзнавства в процесі вивчення географії виступає як засіб, що наочно, конкретно розкриває, доповнює зміст стандартного курсу. Він сприяє формуванню глибоких знань з предмету, підтримує активну пізнавальну діяльність учнів, спрямовану на освоєння суспільного досвіду і культурних цінностей найближчого оточення. Крім того, він розвиває інтерес до вивчення

світу в цілому. На сьогодні ідея краєзнавства широко застосовується в навчально-виховному процесі, оскільки матеріал, пов'язаний з регіоном, відіграє важливу роль в формуванні всеосяжно розвиненої та гармонійної особистості. Значення краєзнавства проявляється у сприянні всебічному вихованню, зокрема в моральному, естетичному, фізичному, національному та громадському аспектах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В.М., Дітчук І.Л. Заставецька Л.Б. Географія. Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В.М. Бойко, І.Л. Дітчук, Л.Б.Заставецька – Кам'янець-Подільський: «Абетка», 2016. – 296с.
2. Бойко В.М., Міхелі С.В. Географія. Підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В.М. Бойко, С.В. Міхелі – Харків: «СИЦІЯ», 2014. – 256с.
3. Бойко В.М., Міхелі С.В. Географія. Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В.М. Бойко, С.В. Міхелі – Харків: «СИЦІЯ», 2016. – 288с.
4. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г.І.Денисик. – Вінниця: ПП «ГД Видавництво Едельвейс і К», 2012. - 306с.
5. Вісьтак О., Шаблій О. Краєзнавчі дослідження українських географів у міжвоєнний період//Історія української географії. Спец. випуск: Краєзнавство. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – Вип. 2 (4). – С.24-29.
6. Гуцуляк В.М. Ландшафтна-геохімічна екологія: Навч. посібник / В.М.Гуцуляк – Чернівці: Рута, 2001. – 248с.
7. Гуцуляк В.М. Основи ландшафтознавства: Навч. посібник / В.М.Гуцуляк. – Київ: НМК ВО, 1992. – 60с.
8. Жупанський Я.І. Географія Чернівецької області: навчальний посібник / За ред. Я.І. Жупанського – Чернівці: ЧДУ, 1993. – 192с.
9. Кравчук Я. С. Геоморфологія Передкарпаття. – Львів: Меркатор, 1999. – 188 с.
10. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства / С.В. Міхелі – Київ - Кам'янець-Подільський : "Абетка-НОВА", 2002. – 185с.
11. Обозний В.В. Краєзнавство: Навч. посібник-практикум / В.В. Обозний–К. :ТОВ«Міжнар.фін.агенція»,1997.–265с.
12. Огієнко Н.М. Дидактичні умови ефективного використання краєзнавчого матеріалу на уроках /Н.М.Огієнко// Початкова школа.–1996.

–№9.–С.43-45.

13. Корнеєв О.В. Розвиток географічного краєзнавства: історичний аспект завдання на сучасному етапі /О.В.Корнеєв.-Х.:Основа,2005.– 120с.

14. Петлін В., Міщенко О. Прикладне ландшафтознавство / В. Петлін, О. Міщенко – Луцьк: Вежа-Друк, 2021. – 325с

15. Петренко В.С., Федотов І.М. Проведення краєзнавчої екскурсії в початкових класах/ В.С.Петренко, І.М.Федотов.–К.:Освіта,1980.–С. 41.

16. Основи Ландшафтознавства / С.В. Міхелі – Київ - Кам'янець-Подільський : "Абетка-НОВА", 2002. – 185с.

17. Природа Чернівецької області / За ред. Геренчука К.І. – Львів: Вища школа, 1978. – 160с

18. Сінна О. І. Ландшафтно-екологічне картографування регіонального рівня: сутність та сучасні напрями / О. І. Сінна // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Збірник наукових праць. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – Вип. 14. – С. 96-100.

19.Тищенко В.Ф.Краєзнавство у вихованні дитини/ В.Ф.Тищенко// Початкова школа.–1992.–№9.–С.13-17.

20. Юньєв І.С. Бесіди про краєзнавство/ І.С.Юньєв.–К.:Знання,1986.– 185 с.